

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ
ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

Πτυχιακή εργασία
της
ΜΗΤΣΙΑΔΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ
Ξ2019009

**Μικρή ωδή στο ελληνικό spoken word poetry.
Μετάφραση από τα ελληνικά στα αγγλικά και σχολιασμός.**

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ:

Νικολάου Πασχάλης – Α' επιβλέπων

Καθηγητής στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας

Φίλιας Δημήτριος – Β' επιβλέπων

Καθηγητής στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας

Κέρκυρα, Οκτώβριος 2024

Αυτή η σελίδα είναι σκόπιμα κενή.

**Μικρή ωδή στο ελληνικό spoken word poetry.
Μετάφραση από τα ελληνικά στα αγγλικά και σχολιασμός.**

Περιεχόμενα

Πρόλογος	5
Ευχαριστίες	5
Εισαγωγή.....	6
Το spoken word poetry και η έννοια performance, ή αλλιώς τέχνη της επιτέλεσης.....	6
Μια ιστορική αναδρομή σχετικά με την δημιουργία του spoken word poetry.....	8
Μετάφραση	10
Πρωτότυπο κείμενο	32
Μεταφραστικός σχολιασμός.....	56
Η βιογραφία της συγγραφέα.....	56
Η ομάδα Bad Poetry Social Club	56
Οι παραστάσεις και το κοινό	57
Η περσόνα που δημιουργεί η Επίθετη	59
Οι επιρροές της χιπ χοπ σκηνής και η διαφοροποίησή της από την προφορική ποίηση	60
Το κεντρικό θέμα του έργου	61
Η γλώσσα του έργου.....	62
Η συζήτηση με την συγγραφέα σχετικά με την διαδικασία της μετάφρασης.....	62
Τα μεταφραστικά προβλήματα	63
Πραγματολογικά μεταφραστικά προβλήματα	64
Πολιτισμικά μεταφραστικά προβλήματα.....	65
Γλωσσικά μεταφραστικά προβλήματα.....	67
Ιδιάζοντα μεταφραστικά προβλήματα.....	68
Επίλογος	69
Βιβλιογραφία.....	69
Ελληνική.....	69
Ξενόγλωσση	70
Ιστογραφία	70
Ελληνική.....	70
Ξενόγλωσση	71
Ηλεκτρονικά λεξικά	71

Πρόλογος

Η πτυχιακή εργασία δημιουργήθηκε από τη Παρασκευή Μητσιαδή προπτυχιακή φοιτήτρια του Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας (ΤΞΓΜΔ) το ακαδημαϊκό έτος 2023-2024 και συντάχθηκε βάσει των οδηγιών και των κανονισμών του Τμήματος του Ιονίου Πανεπιστημίου. Τα μέλη της Επιτροπής Εποπτείας αποτελούνται από τον Καθηγητή Πασχάλη Νικολάου ως πρώτος επιβλέπων και τον Καθηγητή Δημήτρη Φίλια ως δεύτερος επιβλέπων. Η εργασία αποτελείται από δύο κύρια μέρη, τη μετάφραση αποσπασμάτων μιας ποιητικής συλλογής της Αλεξάνδρας Επίθετη και τον σχολιασμό κατά τον οποίο αναλύονται αφενός το είδος της ποίησης που αφορά το πρωτότυπο, αφετέρου τα μεταφραστικά προβλήματα που συναντώνται κατά τη διαδικασία. Η παρούσα εργασία πέραν της διαδικασίας της μετάφρασης έχει ως στόχο να παρουσιάσει την τεχνική του spoken word poetry, με την οποία σχετίζεται άμεσα η συγγραφέας του πρωτοτύπου, καθώς και την επιρροή που έχει ασκήσει αυτό το νέο ποιητικό ρεύμα στο ελληνικό κοινό. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η μετάφραση της συλλογής θεωρείται αναγκαία η κατανόηση του spoken word poetry εφόσον και τα ποιήματα που συμπεριλαμβάνονται στο πρωτότυπο προορίζονται για την προφορική τους ανάγνωση. Ακολουθούν οι ευχαριστίες, η εισαγωγή, η παράθεση του μεταφράσματος, του πρωτοτύπου κειμένου, καθώς και ο μεταφραστικός σχολιασμός.

Ευχαριστίες

Σε αυτή την μελέτη πέραν της βιβλιογραφίας και της ιστογραφίας θα μας βοηθήσει και η ίδια η συγγραφέας, με την οποία έχουμε άμεση επαφή. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε λοιπόν, στην Αλεξάνδρα Επίθετη που εμπιστεύτηκε την πρότασή μας για την μετάφραση του έργου της αλλά και την πολύτιμη συμβολή της κατά την διαδικασία. Σε διάφορες συναντήσεις μας, συζητάμε τα παραπάνω ερωτήματα, σχολιάζουμε και ερευνούμε μαζί. Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία που μας προσδίδει η επικοινωνία με την συγγραφέα είναι η άποψή της για το μετάφρασμα αλλά και η δική της προσωπική τοποθέτηση, επεξήγηση και αξιολόγηση της μεταφραστικής διαδικασίας. Κατά ευτυχή τρόπο ανακαλύψαμε πως είχαμε ήδη εξ αρχής μια κοινή αντίληψη, η οποία διευκόλυνε ιδιαίτερα την στοχοθεσία των συζητήσεων, καθώς και την εις βάθος ανάλυση διαφόρων περιπτώσεων και προβλημάτων. Σημαντική

διευκρίνηση αποτελεί το γεγονός ότι η Επίθετη δεν είχε την επιθυμία της διεξαγωγής από κοινού του μεταφράσματος, παρά μόνο της κατοχής της θέσης του παρατηρητή και σύμβουλου με γενικότερο στόχο ένα φιλοσοφικό, επιμορφωτικό ταξίδι.

Εισαγωγή

Το πρωτότυπο κείμενο αποτελείται από ένα σύνολο ποιημάτων και διηγημάτων της Αλεξάνδρας Επίθετη, μιας νεαρής συγγραφέα, ποιήτριας και περφόρμερ. Τα εν λόγω κείμενα χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο από την Επίθετη σε παρουσιάσεις προφορικής ποίησης που διοργανώνει η ίδια με την ομάδα της «Bad Poetry Social Club», μια ομάδα που αποτελείται από διάφορους καλλιτέχνες, στο κέντρο της Αθήνας. Η θεματική της ασχολείται με την καθημερινή ζωή ενός νέου ατόμου στην σύγχρονη Ελλάδα, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει συσχετιζόμενες με τις κοινωνικές αλλά και τις πολιτικές αδυναμίες της χώρας ενώ παράλληλα κάνει μια βαθιά ψυχολογική αυτό-ανάλυση του εσωτερικού της κόσμου και την επιρροή που έχουν οι διαπροσωπικές της σχέσεις στην διάθεσή της. Η Επίθετη στα κείμενα της υιοθετεί μια περσόνα, ένα κομμάτι του εαυτού της το οποίο χρησιμοποιεί κατά την διάρκεια της επιτέλεσης. Θεωρούμε έτσι, χρέος του μεταφραστή να μην αναλύσει μονάχα το παρόν κείμενο αλλά και την σχέση του με την προφορικότητα και τη παρουσίασή του ζωντανά σε κοινό.

Μέσω αυτής της διαδικασίας αναζήτησης προκύπτουν ερωτήματα στα οποία ως μεταφραστής καλούμαστε να δώσουμε απαντήσεις που θα βοηθήσουν όχι μόνο στην καλύτερη επίτευξη της μετάφρασης αλλά και την μελέτη αυτού του νέου είδους στην ελληνική κοινωνία. Τι είναι το spoken word poetry; Πότε γίνεται η πρώτη παρουσίαση προφορικής ποίησης στην Ελλάδα; Πως μεταλλάσσεται η φύση της ποίησης στην εποχή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και γενικότερα της εξέλιξης της τεχνολογίας; Πως μεταφράζει κανείς ένα ποίημα γραμμένο με στόχο την προφορική του παρουσίαση;

Το spoken word poetry και η έννοια performance, ή αλλιώς τέχνη της επιτέλεσης

Πρώτα είναι σημαντικό να δώσουμε έναν ορισμό στο spoken word poetry, ή αλλιώς την προφορική ποίηση ώστε να γίνει κατανοητό το θέμα το οποίο θα αναλύσουμε. Η Ρία Ροροπούλου εξηγεί πως «Η ποίηση “spoken word” έχει, όπως μαρτυρεί και το όνομα της, ως πρωτογενές υλικό της το λόγο. Λόγο ποιητικό που αναμειγνύεται με τον πεζό καθημερινό λόγο και εκφωνείται μπροστά σε ακροατήριο. Σε αντίθεση με την παραδοσιακή ποίηση, στην οποία το ποιητικό υποκείμενο εκφράζεται μέσα στα όρια της σελίδας και φαινομενικά απουσιάζει κατά τη στιγμή της ανάγνωσης, στην ποίηση αυτή, ο ποιητής είναι παρών και απαγγέλει ο ίδιος το δημιούργημα του. Παρ’ όλα αυτά, δεν πρόκειται μόνο για απλή απαγγελία. Η ποίηση αυτή είναι μια διαδραστική διαδικασία που εύκολα θα μπορούσε να ενταχθεί στην κατηγορία των «παραστατικών τεχνών» (performing arts)». (Τι είναι η ποίηση “spoken word”;5 Μαΐου 2018).

Βλέπουμε έτσι πως ο καλλιτέχνης δεν αναγνώσκει απλώς το ποιητικό κείμενο αλλά το συνδυάζει με μουσική ή ηχητικά εφέ, εμπλέκει την γλώσσα του σώματος και τα παιχνιδίσματα της φωνής. Το κίνημα αυτό είναι εκ των πραγμάτων επαναστατικό και λειτουργεί ενάντια στους ποιητικούς κανόνες που έχουν εγκαθιδρυθεί. Ο αυθορμητισμός, η χρήση βωμολοχιών, ο αυτοσχεδιασμός, τα επιφωνήματα δημιουργούν μια αμεσότητα που απομακρύνει το ποιητικό κείμενο από τις εντυπωσιακές πομπώδεις φράσεις και το κατεβάζει από τα άστρα στη γη, το κάνει δηλαδή προσιτό και κατανοητό για όλους. Ο λόγος χαρακτηρίζεται από αντιθέσεις και έντονες εναλλαγές διαθέσεων δηλώνοντας ακόμη πιο έντονα μια ανεπιτήδευτη ειλικρίνεια και ρεαλισμό. Τα θέματα που πραγματεύονται οι ποιητές που ανήκουν σε αυτό το είδος είναι η ανισότητα, ο σεξισμός, η κοινωνική καταπίεση, η ομοφοβία, η οικογένεια, οι ψυχικές ασθένειες, η κλιματική αλλαγή, η μόρφωση, ο φεμινισμός, η βία. Το ίδιο το κίνημα αφενός αποτελεί έναν μοχλό πίεσης ενάντια σε ένα κόσμο άδικο και σκληρό, αφετέρου την φωνή αντίδρασης μιας ομάδας ανθρώπων σε αυτόν. Ίσως για αυτά ακριβώς τα στοιχεία είναι τόσο διαδεδομένα ιδιαιτέρως στις νεότερες γενιές που αποζητούν την ωμότητα και την αλήθεια μακριά από αναχρονιστικά δόγματα. ((To Poetry Slam είναι χτύπημα στην ποίηση της ναφθαλίνης 8 Φεβρουαρίου 2019)

Σε δεύτερο πλαίσιο οφείλουμε να δώσουμε έναν ορισμό και για τον όρο performance. Η Μάρω Παπαδημητρίου αναφέρει *Με τον όρο performance διακρίνεται*

το σύγχρονο είδος ελεύθερης έκφρασης, παρουσιασμένο παραστατικά σε κοινό από ένα καλλιτέχνη ή μια ομάδα καλλιτεχνών, προσανατολισμένων κυρίως σε θέματα κοινωνικού προβληματισμού, με πρόθεση συνήθως καταγγελτική. Ο αγγλικός όρος *performance* έχει περάσει στη γλώσσα μας ως «περφόρμανς» με ελληνικούς χαρακτήρες ή εξελληνισμένος ως «επιτέλεση», ενώ ευρύτερα στον πολύγλωσσο κόσμο επικρατεί κυρίως αμετάφρατος. Στον ελεύθερο χώρο της επιτελεστικής τέχνης /*performance art* δοκιμάζονται οι εκτός συμβατικών τρόπων και παραδοσιακών τρόπων καλλιτεχνικές αναζητήσεις και κατευθύνσεις ποιητών, χορευτών, μουσικών, εικαστικών, ηθοποιών και άλλων δημιουργών τέχνης. Παράγοντες κάθε επιτέλεσης, προσχεδιασμένης ή αυθόρμητης, είναι ο *performer*/επιτελεστής, το κοινό και οι μορφές της αλληλόδρασης τους. (Η ποίηση ως περφόρμανς 28 Νοεμβρίου 2017)

Μια ιστορική αναδρομή σχετικά με την δημιουργία του *spoken word poetry*

Η προφορική ποίηση αν και φαινομενικά μοιάζει ένα νέο καλλιτεχνικό κίνημα, έχει τις ρίζες της πολύ βαθιά στην κουλτούρα διαφόρων λαών εδώ και πολλούς αιώνες. Πρώτα, βλέπουμε τα επικά ποιήματα στην αρχαία Ελλάδα, όπως την Ιλιάδα και την Οδύσσεια, τους τροβαδούρους¹ στην Αφρική, που συνόδευαν την αφήγηση τους με το παραδοσιακό αφρικάνικο όργανο κόρα² και τους ιθαγενείς της Αμερικής να αφηγούνται την ιστορία τους από γενιά σε γενιά μέσω προφορικών ποιημάτων. Και άλλοι λαοί συμμετείχαν στην κουλτούρα της προφορικότητας από πολλά διαφορετικά μέρη του κόσμου, όπως για παράδειγμα φυλές της Κεντρικής Ασίας, ιθαγενείς της Αυστραλίας και οι αρχαίοι Βεδικοί³ της Νότιας Ασίας. Έπειτα, βλέπουμε τους τροβαδούρους στην κεντρική Ευρώπη του Μεσαίωνα να γράφουν και να τραγουδούν

¹ Τροβαδούρος: περιπλανώμενος τραγουδιστής λυρικών ή/και ερωτικών τραγουδιών

² Κόρα: μουσικό όργανο της αφρικανικής παράδοσης. Το κορά είναι φτιαγμένο από ένα μεγάλο calabash (κολοκύθα), κομμένο στη μέση και καλυμμένο με δέρμα αγελάδας για να κάνει ένα αντηχείο και με μακρύ λαμό από σκληρό ξύλο. Το δέρμα υποστηρίζεται από δύο λαβές στο κάτω μέρος. Έχει 21 χορδές, καθεμία από τις οποίες παίζει διαφορετική νότα

³ Οι «Αρχαίοι Βεδικοί» αναφέρονται στους ανθρώπους και τον πολιτισμό που ανέπτυξε τα αρχαία ινδικά κείμενα γνωστά ως Βέδες. Οι Βέδες είναι τα αρχαιότερα και ιερότερα κείμενα της ινδικής θρησκείας, του Ινδουισμού, και η εποχή στην οποία συντάχθηκαν (περίπου 1500-500 π.Χ.) ονομάζεται Βεδική περίοδος.

ποιήματα για την αγάπη, μυθικά πλάσματα και θρύλους ακόμη και να κάνουν πολιτική σάτιρα.

Τα θεμέλια για την εδραίωση του είδους spoken word poetry είχαν δοθεί από το 1920 με τους ποιητές της τζαζ⁴ στην Αμερική, κυρίως στην Νέα Υόρκη και το Σαν Φρανσίσκο. Είναι γνωστό πως η τζαζ μουσική ξεχωρίζει για τον αυτοσχεδιασμό της, οι μουσικοί ζωντανά στην σκηνή εφευρίσκουν νέες μελωδίες και ρυθμούς χωρίς καμία προετοιμασία. Αυτό, ενέπνευσε πολλούς ποιητές εν συνοδεία της τζαζ να αφηγούνται τα ποιήματά τους ή ακόμη και να αυτοσχεδιάζουν όπως ακριβώς και οι μουσικοί δίπλα τους. Ο Langston Hughes ήταν ένας από τους πρωτοπόρους της τάσης αυτής.

Στην συνέχεια, με το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου ήρθαν οι Beat Poets, ξεκινώντας από την Νέα Υόρκη και το Λος Άντζελες. Με το κίνημα αυτό, αποτελούμενο κυρίως από λευκούς άντρες Jack Kerouac και ο Micheal McClure, οι ποιητές αυτοθεωρούμενοι ως αντικομορμιστές, θέλησαν να μιλήσουν για την καταπίεση της εξουσίας και την πολιτική.

Δέκα χρόνια αργότερα έρχεται στο προσκήνιο το Black Arts Movement, ένα κίνημα που ενθάρρυνε την συμμετοχή έγχρωμων ανθρώπων στην ποίηση, την λογοτεχνία, το θέατρο και γενικότερα στον τομέα της τέχνης. Το κίνημα αυτό ήρθε μαζί με την γενικότερη κινητοποίηση των έγχρωμων ατόμων για την διεκδίκηση της ισότητας και των δικαιωμάτων τους, με αφορμή την δολοφονία του έγχρωμου υπουργού Malcolm X⁵. Τα θέματα που πραγματεύεται δεν θα μπορούσαν να είναι άλλα από την αντίδραση στον ρατσισμό, την ισότητα, τα δικαιώματα αρχίζοντας ήδη να προετοιμάζουν το έδαφος για την χιπ χοπ κουλτούρα των επόμενων δεκαετιών. Πρωτοπόρος αυτού ήταν ο Imamu Amiri Baraka⁶.

⁴ Η τζαζ είναι ένα μουσικό είδος που προέκυψε στις αρχές του 20ού αιώνα στις αφροαμερικανικές κοινότητες των Ηνωμένων Πολιτειών, κυρίως στη Νέα Ορλεάνη. Χαρακτηρίζεται από την έντονη χρήση του αυτοσχεδιασμού, του συγχρονισμού (syncopation), των μπλουζ κλιμάκων, της πολυρρυθμίας και των ιδιαίτερων ρυθμικών μοτίβων (swing). Συνδυάζει στοιχεία από τη λαϊκή, τη μπλουζ, τη ραγκτάιμ και την παραδοσιακή αφροαμερικανική μουσική, καθώς και ευρωπαϊκές κλασικές επιρροές.

⁵ Ο Malcolm X (1925-1965) ήταν Αφροαμερικανός ακτιβιστής, ηγέτης των πολιτικών δικαιωμάτων και σημαντική φιγούρα στον αγώνα κατά του ρατσισμού στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ήταν γνωστός για τις ριζοσπαστικές του απόψεις, που εστίαζαν στην αντίσταση κατά της καταπίεσης "με κάθε μέσο απαραίτητο." Δολοφονήθηκε το 1965.

⁶ Ο Imamu Amiri Baraka (1934-2014) ήταν Αμερικανός ποιητής, θεατρικός συγγραφέας, και πολιτικός ακτιβιστής.

Το 1973 ιδρύεται στην Νέα Υόρκη μια καφετέρια, το Nuyorican Poets Cafe. Αυτή αποτέλεσε τον πρώτο επίσημο χώρο στον οποίο οι καλλιτέχνες θα μπορούσαν να παρουσιάζουν την τέχνη τους, οποιουδήποτε είδους, κάνοντας πολιτική και κοινωνική κριτική με απόλυτη ελευθερία και σεβασμό ανεξαρτήτως της κουλτούρας τους. Ενώ το 1987 ο Marc Smith (Slam Papι το καλλιτεχνικό του ψευδώνυμο) οργανώνει τον πρώτο διαγωνισμό προφορικής ποίησης στο Σικάγο. Τις δύο επόμενες δεκαετίες το spoken word poetry συνέχισε να ανθίζει και να εξελίσσεται σε διάφορα σημεία του κόσμου.

Από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα αυτό άγγιξε και τους καλλιτέχνες της Ελλάδας. Έτσι βλέπουμε μέσα από αυτήν την εξέλιξη των καλλιτεχνικών ρευμάτων και την εκκολαπτόμενη καλλιτεχνική κοινωνία του spoken poetry, το δικαίωμα στην ποίηση φεύγει από τα χέρια των λίγων και γίνεται καθολικό. Καταπιεσμένες κοινωνικές ομάδες όπως οι γυναίκες, οι έγχρωμοι άνθρωποι ή οι ομοφυλόφιλοι υπερασπίζονται τα δικαιώματά τους, καταρρίπτουν στερεοτυπικές απόψεις που επικρατούσαν μέχρι τώρα και δημιουργούν ένα νέο καλλιτεχνικό status quo με βάση την συμπερίληψη, την ωμότητα, την πρόοδο και την ελευθερία. (The Evolution of Spoken Word Poetry 18 Apr 2023) (Το Poetry Slam είναι χτύπημα στην ποίηση της ναφθαλίνης 8 Φεβρουαρίου 2019)

Μετάφραση

A brief ode to us just before the end

"Unfortunately, the planet will self-destruct in about 15 minutes," says the last anchor on the last news in the world.

Nobody knew how, some were saying by a big wave, others by an explosion. We did not know if we'd go by a 'big bang' and a dazzling glow, or if the earth would swallow us silently like a whale swallowing billions of plankton.

What's the importance of knowing?

The days of the initial despair were over, many committed suicide, as an act of autonomy, just to be reassured and pacified that until the end they were the ones who

defined their existence and non-existence. Many tried to hide even though they knew that nothing would survive, like a last move of utter despair and fear of the end.

At any time, we would be crushed by the beast's teeth, or we would become stardust again, or we'd be petrified bodies under lava, or something else that we could not even imagine.

"Thank you for keeping up with us until the end. We wish you a peaceful exit to the unknown. " These were the anchor's last words.

We went out to the dusty balcony, ready to smoke our last cigarette and everything was so quiet that you would think everyone was already dead. The end has come and it felt like any other Friday night.

Don't get mad over the end of the day.

Give into this beautiful night.

A Midsummer night's dream in Athens certainly has nothing to do with dead English poets

It is terrifying how one night you see the city disintegrate completely and the next morning it wakes up as if it never happened. As you walk in her alleys, she sweats and drips on you. You cross the street and she becomes soft butter, the kind I would offer you if you had the time to eat breakfast when you wake up. I see you even less lately. And when I see you, you enter the house and wander between the empty rooms. I wish I could make you feel better, I wish I could tell you how much I want to make you feel better without you screaming and running away from me.

You came back last night, and your hands were scratched to the bone. Do you remember the dog we used to feed in the neighborhood: almost 2 years passed and it wouldn't let us approach him at all. And when that car hit him, he came to die in our hands.

Maybe your hand is to blame, this time this hand on my hand, and your need to tighten it so hard that I was scared that you were going to break my fingers. Maybe if the roads did not melt again, if the concrete did not drip again, if we were not so scarily alone

tonight, to the point that we thought everyone else drowned in the fluids of their air conditioners, maybe I would not let my eyes get stuck in yours.

Because the Milky Way takes its primitive form in your eyes. And I find in you a primitive form of you and me holding on to each other with their little fingers, lying in the stellar dust that stretches in front of a purple sea, in which the souls of a thousand other lovers, who chose to dissolve in the thick purple slavery of a non-existent sea, rather than living like slaves in white, or beige rooms with or without, imaginary or real railings, in which we can only rub our hands until they burn.

Your eyes promised me that in there we will never vegetate like here. There we will not run to hide in the noise, we will not wander around like crazy in the corridors. And there you will say 'sorry', 'thank you', 'please'. You will not have to break my finger; you will only be able to hug me.

In your eyes our souls melt, slaves of a love that is hidden in rubbed and burnt hands. My own eyes in front of this midsummer dream, fill up and drip in my throat.

If I still see them there, maybe it means that one day we will leave our white or beige rooms. Your eyes say to me that soon, we will be before a purple sea, in the middle of the Milky Way. Your eyes burst into purple tears, and now I know for sure that you are telling me the truth.

Those who dance always look more beautiful

We are sitting

2 meters from each other.

We are standing

With our hands open

And now,

Now we play this game of patience

It is the one where we stand

2 meters away and we open our arms

And now we dance synchronised

From distance,

A desperate dance,

Which proves how much we long

For one of us to fall

In the hands of the other.

Our foreheads are dripping

Making our eyes blur

So much so that now perhaps this desperate

Call

It turns into the hands of a stranger

Who has no idea what is going on.

I walk and fall onto the walls,

Like a trapped butterfly

Inside the lamp,

With panic and fear

Telling me to go to the light

Despite the threat of utter blindness

And the dangerous collision,

Which almost surely proves fatal.

The hammer you will use is called nail remover

This year the crickets
sound more maniac than ever
they've gone crazy and deformed.
this year they fly around
with 40 wings on their back
and 20 eyes on each side
I wish they reach me today,
here at the edge of the world,
I wish they see me today,
with their 40 wide opened eyes,
here, on this rock
where I stand nailed for days
I seek through tears and sweat
through the mosquitoes stuck in my wet cheeks
to see you just for a little,
to find you inside me again
you climb the rock
with a smile on your face
with a hammer tucked under your arm

the one with the two sides

you climb

smiling like a crazy person

ready to take out my nails

once and for all,

To take me wet and happier

than ever in your hands,

or ready to nail them

once and for all,

even deeper.

Shut up, I've read the 'The secret'

I look at my feet,

their veins

about to be defeated

on all those days that I spent sitting

on all those that I forced them to run and climb up the stairs

and jump from sidewalk to sidewalk

to sidewalks swollen by alcohol,

dry, starved and thirsty

I look at my face,

and I'm reminded of a friend that kept asking
if I have ever looked myself in the mirror
and I didn't know me
I wish I could look
my feet and my face,
in a more compassionate point of view
and maybe that could make me quit poetry,
and finally talk.
I wish to write,
a poem for all of you,
a huge poem,
in which I will explain to you my findings
and from where they arise,
and none of you will ask questions any more
questions about the veins in my legs,
my sadness and my irritation,
I would write the poem,
if my relationship with cause and effect
had not been replaced
with a metaphysical belief
in which, without explanation,

the universe is defined

exclusively

of my own will.

sometimes I want to ask Athens; why?

I'm never waking up in this city again

if she comes again in my sleep,

This city

That's piggybacking off me all day long

it will be the last time,

that we will face each other,

I will let her take my body,

and destroy me,

so I never wake up again.

If I catch myself caring for her again even for one moment

I will douse her in gasoline from one end to another,

I will turn her upside down,

if she dares to pull the carpet

under my feet again.

for one last win,

I will allow her to rip my skin off

just to be able to crush her

those few seconds

when she'll be celebrating my final fall

once I regain my strength

I will go up to the top floor of the building,

I will tell her about all the days

that I loved her

I will tell her about those

that she stank pee in every corner,

that was when

I loved her the most

I will remind her that it was me

her only one

how I was disciplined by her

a single mother.

and that if I die, she dies with me.

I will ask her if she has forgotten all of her roads
that I cleaned for her with my bare hands and knees

do you remember how many times

I was the only one awake
and I kept telling you 'you are not alone,
go to sleep'.

I will gather all my knives
which she made me sharpen them like a maniac at dawn.

I will step on the edge of the rooftop,
with my knives pointed
in her heart that beats below my street.

I will take a step forward,
and I will jump on her.

I tell you,
I'm never waking myself up in this city again

Haircut vs medicine

I'm sitting on the spinning chair
of the hairdresser

I show her a picture of me from last year
in which I sit on a rock,
I've got a beer in my hand,
my teeth are shinning,
I still got long hair,
I want you to make me like this,
yeah but, your hair is now shorter,
I want you to make me somewhat like this,
yeah but, this is the old version of you, I can't make you look like this, you are older
now
I just want you to make me look like this yeah but, you're smiling
and with this our conversation always finds an end
and I come back next year
with an impossible anticipation.

A state where Johnson's Baby Shampoo is banned by bat

the festive mood of the fifteenth of august will come
in every village of the province
with church candles lit,
and drunken uncles
at the tables.
and in the abandoned capital you

you will leave the lights and the fans

on until dawn

we will owe a pound of flesh

to the electricity bill of PPC.

I will burst into tears

over a sink full of plates in a stranger's house

and fortunately they won't tell if those are

tears or sweat

when the shift is over

and I untie my leash

where I manage to touch

nails are growing in my seat.

Such a pity they do not leave their traces

and I can never show you

my tears and seams.

when the shift is over

and everything is silent

I always hope

not to be heard

my whispers that begin
and become sighs,
sometimes suffocating screams of pain
and sobs.
as my loyal dogs
they also need their ride
for the night.

between sleep and wakefulness,
this unbearable heat it brings
August
brings me the craziest dreams.
I see the day
where our sweat will dry,
and our pores close.
the hands will be left only to caress
and be caressed. Cuntld in a different order
we will have stopped at night
to sharpen our nails and teeth
and try them
one on top of the other.

it will be us one day to become
the nails to their seats
they will no longer push us down the stairs,
with brand new and complete
spines
we will walk again
proud, on both of our feet
old ads will be verified as prophecies,
I will shout "no more tears"
and you will laugh.

Most of all its I who is afraid of Virginia Wolf

Martha used to turn her tears,
into ice cubes
and she used to put them in George's drink.
I hug you,
and they run down your spine
and your forearm.
you should collect them

so you always have

a stash of me

for when I go.

you never cry enough,

you only allow your chin to shake,

you ask me why do I wipe them constantly,

because they burn, that's why, how should you know?

I cry sometimes,

and I question how the hell

could someone be that mad

so he only cries

bitterly.

when I left

I kept crying up till the bus station,

and I wiped my nose with my sleeves,

I kept crying without remembering anymore,

why to cry so much?

and at the bus stop, stands across the road

a Filipina

and I look at her head

which is crumpled in the forehead

and instead of tears she has blood,

and I look into her eye

who doesn't hide it with cheap glasses,

which is purple and closed

and she

smiles.

I WAS ALWAYS A COWRD

I always feared that when I find you

I won't have anything to tell you.

I never had a speech

I only have the words

and I don't even articulate them well.

try to cut me off from them

and you will be cut,

so easy that we won't even have the chance

to say hello.

I'm afraid, and when I admit

how scared i am

I feel like the most majestic lion in the arena.

and when I accomplish to roar,

the world collapses, everyone falls

and i live alone

and when I close my mouth

and hide the teeth,

then I'm visible to everyone

as the puppy I was again

NOT THE MONKEY IN THE MIDDLE

And they come

and play,

and caress my back,

and open my mouth,

and spit inside,

and what I fear the most

is the day that I will roar again

and hound them one by one,

those who didn't believe

that this was not a trade

but exploitation,

and I will rip their bellies open,

searching for something

that deserves to live next to me,

because when i said i'm scared,

I became what you all feared

from the start.

MY FAVOURITE NIGHT VISITOR

I fucked up

when I laughed

when you closed the window

telling me that this is how the demon Mora comes and paralyzes me in my sleep.

Bullshit! I should've believed you from the very first time,

and also, that I forgot

that if she doesn't enter from the window

she will surely come when she hears you laughing

before you fall asleep,

even though I checked everything,

I forgot and

I closed my eyes.

and I found myself waking up

with dry mouth

in the middle of the night

I saw her standing for the first time,

not on the chest,

but at my feet

like my faithful dog.

and I can swear

she left my chest

free

to rest at your ribs,

and my hands

not petrified,

so they don't stop

to caress your face.

she left them

because she might want me to think

she felt sorry for me

or she learned

the price now

of separating me from something of mine.

E P I S T O L E

At your last letter you asked me to not wait.

I swear if it was you who was really writing to me, you would tell me to wait a little longer. And you would ask for it, because you would know how many 'bits longer' I have waited and waited unsullied, and how always in the end, I still smile. I can't believe that you could write and ask, to leave, to go out just like that, to find the straight line and walk it. if I go out now, they will surely come for me. And if they come, and whenever they come, they tear me into a thousand pieces, that travel with the particles of dust. And whenever they come, it always means that you haven't come. Why you never come? I always know why you don't come. You look me in the eye sometimes, and I know exactly why. I know that when you look at me and sometimes you might cry, and you have cried. And sometimes you love me, not as much, never as much as you wish or I wish. But I know for sure, I know it, that many times, most of the times, you just want to scream. Not to scream at me, just to scream. to scream outside of our house, on the street that he is alive all day. To sit there and yell for months, to sit there and yell for years. Everyone, okay, probably most of us would like to scream for years. But maybe not so much yelling at each other as we do now. I think that maybe that cry, or at least my cry, was internal. It is not that buzz we all do now, but a shout, just for us. A scream, like the ones they say, mothers make when their children die. One of those, that anyone who have heard, say they haunt you forever, and you want not to remember, but what you want not to remember, you always remember more clearly than anything else at the end of the day.

JUST BEFORE

but I prate again. I know I do it and you can't stand it, but if once, if only once, you listened to one of my speeches, a monologue, if you had listened, you might not be looking at me now with those angry eyes. When I look at you and you have those eyes and this horrible scream that is unconsciously pouring out of your pores, it's like you're grabbing my stomach with your bare hands and squeezing it while I'm tearing up. And now, now you know, what are we two? We are two sobs stuck at throats. We are like bones that have become crumbly and float around the web because they don't reattach. We're two people now, I'm the one breaking, cut in two in the middle of the road. And

there is you on the other side, you who scream with your head back, a scream that is not even heard.

and we are alone facing pain, facing the arms and screams, alone we shout and cry and howl like dogs.

And the moon! Look at the moon if you are anywhere near it, sometimes it makes me forget for a while, forget the pain. And I know that maybe the full moons, locked in apartments looking down on the train don't even count as moons, but I believe that maybe if just once, even for a moment, we get together under the clear sky and see the moon, this means that we will never be able to be strangers again.

THE FINAL

I don't know how anyone can give advice, I'm just writing this so you don't forget, to remember. Don't forget to sometimes let your hands fall freely and caress. Don't forget to leave your hands free or they will break. And what should one do with a severed arm? Not the severed limb, not the hand itself, but the one who now has only one hand. What is he doing now? How do you hug with a severed arm? How do you bury your face in your hands with a severed hand? How do you caress your belly when you're full with just one hand? How do you go on from here? How do you proceed when your members abandon you? How do you walk, let's say, with one leg? And finally, how could you go on with your missing heart?

as we all kept going. That's how you keep going. You cut it all in a straight line, and wherever you go, you will only have to say that you succeeded. But I want you to tell me, write me only this in your answer, without salutations or postscripts. Tell me who you will have to tell that you got out of Hell alive. And if you have someone to tell and it's not me, please burn all my letters, and this one together, and forget my existence and address forever. For now, even though I have never been sure, not even of where I was last night, I am sure that now I walk alone. Not that I expected you to stay. You

broke the halves and I don't have the time, or space, or brains to carry more dead people.
I told you I'm not abandoning you, but you were still screaming into the void.

D E P A R T U R E

I don't know how much longer I can walk. I took a straight line, as everyone does, and if I get somewhere eventually, if I get through here and get out alive, I know I won't have anyone to tell. And if I arrive somewhere and you are not with me, the exit, the journey and the destination will all have lost their meaning. Don't you dare write to me and tell me that I have been traveling alone for so long. I won't get enough of the times I'll see you telling you how cynical you are, and how you never understood. I had told you so. I told you that this would not happen. If you had opened your ears even once, I would not be writing to you now. But I'm not dumb. I know that my imagination is just my imagination. I know that if you don't stay, if you don't come, if you don't continue, it's none of my business after all. But I'm writing to you one more time. I don't know which one, apart from counting I also lost my days here, sometimes I even forget my name. But I'm afraid we may not have much time yet. If I keep gritting my teeth like this, cut in half, I'll never raise my head again. If you keep shouting like this, without stopping, you will soon have no voice left. I don't know how much longer I will walk. Whenever something goes straight, there's always a sharp turn with no markings and you find yourself falling, at full speed, off some cliff. All I know is that I need your hand. I need you, now more than ever, to raise your hand, to raise mine. I beg you, one last time, it will be the last time I write to you. I promise you this. Be with me, be by my side just this once because maybe now, when I'm just a head full of voices, a mouth full of teeth, a man broken and cut in two parts, in the middle of the road,

May it indeed be the last.

EXILED IN THE CENTRAL AVENUE

TO N.

The voice of an unknown woman makes the subway speaker screech, and is briefly transformed into the scream of some menacing creature a thousand light years away. I hope that when you visit other worlds in your dreams, others don't talk about you like that. I hope they are not blind there, as here, nor miserable or desperate, nor sick or prodigal and can see, at least your body, at least its shape under the clothes. Your body explains in its own language of tremors, broken vessels, smells, tastes, and textures in its different aspects, the importance of not giving up, especially for my case now.

its smell is reminiscent of the orange trees that bloom next to some fucking alley that you almost run through so you won't be swallowed by the smell of pee mixed with that of bleach, its texture is reminiscent of a rounded piece of cotton that your mom used to cut and fill with betadine to heal your wounds And all our wounds would have been healed if we had taken care of them, as they showed us, and everyone would have taken care of them if they had you too. With this body, which one gives metaphysical powers to keep from losing one's sanity, leaning on, and spreading around mine, I remembered for the first time how young I still am, how young you still are, and together with all the things that all the young, alive, no longer dead and cast aside, want to say, do and live. This body becomes for me all that the living choose to talk about, instead of sleeping, what they choose to share instead of digging back somewhere deep and pretending to forget. Everything they wake up to and look forward to.

Πρωτότυπο κείμενο

Μικρή ωδή σε εμάς λίγο πριν το τέλος

«δυστυχώς ο πλανήτης θα αυτοκαταστραφεί σε περίπου 15 λεπτά» λέει ο τελευταίος παρουσιαστής των τελευταίων ειδήσεων στον κόσμο.

Κανείς δεν ήξερε πως ακριβώς, κάποιοι έλεγαν με ένα μεγάλο κύμα, άλλοι με μια έκρηξη. Δεν ξέραμε αν θα φύγουμε με μεγάλο κρότο και εκτυφλωτική λάμψη, ή αν η γη θα μας καταπιεί σιωπηλά σα μια φάλαινα που καταπίνει δισεκατομμύρια πλαγκτόν.

Τι σημασία είχε να ξέρεις;

Οι μέρες της πρώτης απόγνωσης είχαν περάσει, πολλοί αυτοκτόνησαν, σαν μια κίνηση αυτονομίας, ίσα ίσα να 'ναι ήσυχοι πως μέχρι το τέλος όριζαν την ύπαρξη και την ανυπαρξία τους. Πολλοί προσπάθησαν να κρυφτούν κι ας ήξεραν πως τίποτα δεν θα επιβιώσει, σα μια τελευταία κίνηση απόλυτης απόγνωσης και φόβου για το τέλος.

Ανά πάση στιγμή, θα βρισκόμασταν αναμασημένοι στα δόντια του κτήνους, ή θα ξαναγινόμασταν αστρική σκόνη, ή θα ήμασταν πετρωμένα σώματα κάτω από την λάβα, ή κάτι άλλο που δεν μπορούσαμε καν να φανταστούμε.

«σας ευχαριστούμε που μας παρακολουθήσατε μέχρι το τέλος. Σας ευχόμαστε μια ειρηνική έξοδο προς το άγνωστο». Αυτά ήταν τα τελευταία λόγια του παρουσιαστή.

Κι εμείς βγήκαμε στο σκονισμένο μπαλκόνι, πιάσαμε να κάνουμε το τελευταίο τσιγάρο κι όλα ήταν τόσο ήσυχα που θα 'λεγες πως όλοι, έχουμε ήδη πεθάνει. Το τέλος ήρθε κι ήταν σαν κάθε άλλο βράδυ Παρασκευής.

*Μην οργίζεσαι για το τέλος της μέρας.
Αφέσου σ' αυτή την όμορφη νύχτα.*

Ένα όνειρο θερινής νυκτός στην Αθήνα σίγουρα δεν έχει καμία σχέση με νεκρούς Άγγλους ποιητές

Είναι τρομερό πως κάποια βράδια, βλέπεις την πόλη να διαλύεται ολοσχερώς και την επόμενη ξυπνά σα να μην συναιβει ποτέ. Έτσι όπως περπατάς τα στενά της, αυτή ιδροκοπάει και στάζει πάνω σου. Περνάς τον δρόμο κι αυτός γίνεται μαλακό βούτυρο που θα σου προσέφερα αν είχες τον χρόνο όταν ξυπνάς, να τρως πρωινό.

Σε βλέπω ακόμη πιο σπάνια τελευταία. Κι όταν σε βλέπω μπαίνεις στο σπίτι και περιφέρεσαι από το ένα άδειο δωμάτιο στο άλλο. Μακάρι να μπορούσα να σε κάνω καλά, μακάρι να μπορούσα να σου πω, πόσο θα ήθελα να σε κάνω καλά, χωρίς εσύ να αρχίσεις να ουρλιάζεις και

να μου ξεφύγεις τρέχοντας.

Χθες το βράδυ ήρθες πίσω, και τα χέρια σου ήταν γδαρμένα μέχρι το κόκκαλο. Θυμάσαι το σκυλί που ταΐζαμε στην γειτονιά: δυο χρόνια σχεδόν και δεν μας άφηνε

να το πλησιάσουμε μισό μέτρο. Κι όταν το χτύπησε εκείνο το αμάξι, ήρθε να πεθάνει στα χέρια μας.

Ίσως φταίει το χέρι σου, πάνω στο χέρι μου τώρα, κι αυτή η ανάγκη να το σφίξεις τόσο που τρόμαξα πως θα μου ‘σπαγες τα δάχτυλα. Ίσως αν δεν έλιωναν πάλι οι δρόμοι, αν δεν στάζανε πάλι τα μπετά, αν δεν είμασταν τόσο τρομακτικά μόνοι απόψε, που νομίζαμε πως όλοι οι άλλοι πνίγηκαν στα υγρά των ερκοντίσιον τους, ίσως να μην άφηνα κι εγώ τα μάτια μου να κολλήσουν στα δικά σου.

Γιατί η γαλακτική οδός παίρνει την πρωτόγονη μορφή της στα μάτια σου. Κι εγώ βρίσκω μέσα μια πρωτόγονη μορφή δική σου και δική μου, πιασμένες, από τα μικρά τους δάχτυλα, ξαπλωμένες στην αστρική σκόνη που απλώνεται μπροστά από μια μωβ θάλασσα, που μέσα της λιώνουν οι ψυχές χίλιων άλλων ερωτευμένων, που διάλεξαν να διαλυθούν στην πηχτή μωβ σκλαβιά μιας ανύπαρκτης θάλασσας, παρά να ζήσουν σκλάβοι σε λευκά, ή μπεζ δωμάτια με ή χωρίς, φανταστικά ή πραγματικά κιγκλιδώματα, στα οποία μόνο μπορούμε να τρίβουμε τα χέρια μας μέχρι να καούν.

Μέσα στα μάτια σου μου υπόσχεται πως εκεί μέσα δεν θα φυτοζωήσουμε ποτέ όπως εδώ. Εκεί δεν θα τρέχουμε να κρυβόμαστε στους θορύβους, δεν θα περιφερόμαστε σαν τρελοί στους διαδρόμους. Και εκεί εσύ θα λες συγγνώμη, ευχαριστώ, παρακαλώ. Δεν θα χρειάζεται να μου σπάσεις κάποιο δάχτυλο, θα μπορείς μόνο να με πάρεις αγκαλιά.

Μέσα στα μάτια σου λιώνουν οι ψυχές μας, σκλάβες μιας αγάπης, που κρύβεται σε τριμμένα και καμμένα χέρια. Τα δικά μου μάτια μπροστά στο θερινό αυτό όνειρο, γεμίζουν και στάζουν στον λαιμό μου.

Αν τις βλέπω ακόμα εκεί, ίσως αυτό να σημαίνει πως μια μέρα θα φύγουμε από τα λευκά, ή μπεζ δωμάτια μας. Τα μάτια σου μου λένε πως σύντομα, θα βρεθούμε μπροστά σε μια μωβ θάλασσα, στην μέση της γαλακτικής οδού. Τα μάτια σου ξεσπάνε σε μωβ δάκρυα, και ξέρω τώρα σίγουρα, πως μου λες την αλήθεια.

Όσοι χορεύουν φαίνονται πάντα πιο όμορφοι

Είμαστε καθισμένοι

2 μέτρα ο ένας από τον άλλο.

Είμαστε όρθιοι

Με τα χέρια μας ανοιχτά

Και τώρα,

Τώρα παίζουμε αυτό το παιχνίδι της υπομονής,

Είναι αυτό που στεκόμαστε

Στα 2 μέτρα κι ανοίγουμε τα χέρια μας

Και τώρα χορεύουμε συγχρονισμένοι

Από απόσταση,

Έναν απελπισμένο χορό,

Που αποδεικνύει πόσο διψάμε

Να πέσουμε ο ένας

Στα χέρια του δεύτερου.

Τα μέτωπα μας στάζουν

Και θολώνουν τα μάτια μας

Τόσο που τώρα, ίσως αυτό το απελπισμένο

Μας κάλεσμα

Στρέφεται στα χέρια κάποιου ξένου

Που δεν έχει ιδέα τι συμβαίνει.

Περπατάω και πέφτω στους τοίχους,

Σαν παγιδευμένη πεταλούδα

Μέσα στη λάμπα,
Με τον πανικό και τον φόβο
Να μου λένε να πάω προς το φως
Παρά την απειλή της απόλυτης τύφλωσης
Και της επικίνδυνης πρόσκρουσης,
Που σχεδόν βέβαια αποδεικνύεται μοιραία.

Το σφυρί που θα χρησιμοποιήσεις λέγεται προκοβγάλτης

Τα τζιτζίκια φέτος
ακούγονται πιο τρελαμένα από ποτέ.
τρελάθηκαν και παραμορφώθηκαν.
κυκλοφορούν φέτος
με 40 φτερά στην πλάτη,
και 20 μάτια σε κάθε μεριά.
μακάρι να με φτάσουν σήμερα,
εδώ στην άκρη του κόσμου,
μακάρι να με δουν σήμερα,
με τα 40 ορθάνοιχτα τους μάτια,
εδώ, στον βράχο
που στέκομαι καρφωμένος μέρες τώρα
ψάχνω ανάμεσα στα δάκρυα και τον ιδρώτα,

στα κουνούπια που κολλάνε στα βρεγμένα μου μάγουλα

να σε δω έστω για λίγο,

να σε έβρισκα ξανά μέσα μου.

εσύ ανεβαίνεις όλος χαμόγελα

τον βράχο

με ένα σφυρί παραμάσχαλα,

αυτό με τις δύο πλευρές,

ανεβαίνεις

κι είσαι με ένα τρελαμένο χαμόγελο

έτοιμος να βγάλεις τα καρφιά μου

μια για πάντα,

να με πάρεις βρεγμένο και πιο χαρούμενο

από ποτέ, στα χέρια,

ή έτοιμος να τα καρφώσεις

μια για πάντα,

ακόμα πιο βαθιά.

Ξεκόλλα, έχω διαβάσει ‘Το Μυστικό’

Κοιτάω τα πόδια μου,

που οι φλέβες τους

αρχίζουν να παραδίνονται

σε όλες τις μέρες που περνάω καθηλωμένος,

σε αυτές που τα βάζω να τρέχουν και να

ανεβαίνουν σκάλες, (climbing stairs)

και να πηδάνε από το πεζοδρόμιο

σε πεζοδρόμιο πρησμένα από το αλκοόλ,

στεγνά από νερό και φαί.

κοιτάω τα μούτρα μου,

και θυμάμαι ένα φίλο που ρώταγε

αν έχω κοιταχτεί ποτέ στον καθρέυτη

και δεν με ήξερα,

θα ήθελα να κοιτάξω

τα πόδια και τα μούτρα μου,

με λίγη περισσότερη συμπόνια

και ίσως έτσι να παράταγα τα ποιήματα,

και να μάθαινα να μιλάω.

θα ήθελα να γράψω,

ένα ποίημα για όλους σας,

ένα τεράστιο ποίημα

που θα εξηγώ όλα τα πορίσματά μου

και από που προκύπτουν,

και δεν θα είχε πια κανείς σας ερωτήσεις

σχετικά με τις φλέβες στα πόδια μου,

τη θλίψη και τα νεύρα μου,

θα έγραφα το ποίημα,

αν η σχέση μου με αίτιο και αιτιατό

δεν είχε αντικατασταθεί

με μια μεταφυσική πίστη

στην οποία, χωρίς εξηγήσεις,

το σύμπαν ορίζεται

αποκλειστικά και μόνο

από τη θέληση μου.

καμιά φορά θέλω να ρωτήσω την Αθήνα: Γιατί;

δεν ξαναζυπνάω σε αυτή την πόλη

αν έρθει ξανά στον ύπνο μου,

αυτή η πόλη

που όλη μέρα πατάει στους ώμους μου,

θα είναι η τελευταία φορά,

που θα βρεθούμε αντιμέτωποι,

θα την αφήσω να πάρει το σώμα μου

και να με διαλύσει.

και να μην ξυπνήσω ποτέ ξανά εγώ.

δεν ξαναξυπνάω σ' αυτή την πόλη.

αν πιάσω ξανά τον εαυτό να την πονάει

έστω και μια στιγμή,

θα την λούσω βενζίνη από άκρη σ' άκρη,

θα τη γυρίσω ανάποδα,

αν ξανατολμήσει να μου τραβήξει

το χαλί κάτω απ' τα πόδια.

για μια τελευταία νίκη,

θα την αφήσω να με γδάρει ζωντανό,

μόνο για να μπορέσω να την συντρίψω

εκείνα τα δεύτερα

που θα γιορτάζει την τελική μου πτώση.

μόλις πάρω την δύναμη μου πίσω,
θα ανέβω στον τελευταίο όροφο της πολυκατοικίας,

θα της πω για όλες τις μέρες
που εγώ την αγάπησα
θα της πω για αυτές
που βρώμαγε κάτουρο σε κάθε στενό,
κι εγώ ήταν τότε
που την αγαπούσα περισσότερο

θα της θυμήσω γιατί ήμουν εγώ
ο μοναδικός της
πως με πειθάρχησε εκείνη,
μια μητέρα μόνη.
και πως με εμένα θα πεθάνει κι αυτή μαζί. (ιφ αι νται)
θα την ρωτήσω αν ξέχασε όλους τους δρόμους της
που καθάρισα με τις παλάμες και τα γόνατα.

θυμάσαι πόσες φορές

ήμουν μόνο εγώ ξύπνιος

και σου λεγά δεν είσαι μόνη σου,

κοιμήσου.

θα μαζέψω όλα τα μαχαίρια μου

που με έβαλε να ακονίζω σα μανιακός τα ξημερώματα.

θα πατήσω στο χείλος της ταρατσας,

τα μαχαίρια μου στραμμένα

στην καρδιά της που χτυπάει κάτω από τον δρόμο μου.

θα κάνω ένα βήμα μπροστά,

και θα χιμήξω κατά πάνω της.

στο λέω,

εγώ δεν ξαναξυπνάω σε αυτή τη πόλη.

Κούρεμα αντί φαρμακευτικής αγωγής

Κάθομαι στην στριφογυριστή καρέκλα

της κομμώτριας

της δείχνω μια περσινή φωτογραφία όπου

είναι ένας βράχος, πάνω εγώ,

μια μύρα στο χέρι μου,

τα δόντια μου λάμπουν,

έχω ακόμη μακριά μαλλιά,

θέλω να με κάνεις έτσι,

ναι όμως, τα μαλλιά σου είναι τώρα κοντά,

θέλω να με κάνεις κάπως έτσι,

ναι όμως, έτσι ήσουν παλιά (δεις ις δι ολντ), δε γίνεται να σε κάνω έτσι

θέλω να με κάνεις απλά να φαίνομαι έτσι

ναι όμως, εκεί χαμογελάς

κι εκεί πάντα η συζήτησή μας τελειώνει

και επιστρέφω τον επόμενο χρόνο

με κάποια απίθανη προσδοκία.

Μια πολιτεία όπου το Johnson's Baby Shampoo απαγορεύεται δια ροπάλου

ο δεκαπενταύγουστος θα έρθει

σε κάθε χωριό της επαρχίας

με τα κεριά αναμένα,

και τους μεθυσμένους θείους

στα τραπέζια.

κι εσύ στην παρατημένη πρωτεύουσα

θα αφήνεις τα φώτα και τους ανεμυστήρες

ανοιχτά ως τα ξημερώματα

και πάλι θα χρωστάμε τα κέρατά μας

στην ΔΕΗ.

εγώ θα μπήγω τα κλάμματα

πάνω από την λάντζα κάποιου ξένου

κι ευτυχώς δεν θα ξεχωρίζουνε

τα δάκρυα από τον ιδρώτα

όταν η βάρδια σχολάει

και λύνω το λουρί μου

όπου προφτάσω να ακουμπήσω

καρφιά φυτρώνουνε στο κάθισμά μου.

κρίμα να μην αφήνουνε τα ίχνη τους

και να μην μπορώ ποτέ να σου δείξω

τα σκισίματα και τις ραφές μου.

όταν η βάρδια σχολάει

κι όλα σωπαίνουν

ελπίζω πάντοτε

να μην ακούγονται

οι ψίθυροι μου που ξεκινάνε

και γίνονται στεναγμοί,

καμιά φορά στριγκλιές πόνου

και αναφιλητά.

σαν πιστά σκυλιά μου που είναι

χρειάζονται κι αυτά την βόλτα τους

το βράδυ.

ανάμεσα σε ύπνο και ξύπνιο,

αυτή η αφόρητη ζέστη που φέρνει

ο Αύγουστος μαζί του

μου φέρνει και τα πιο τρελά όνειρα.

βλέπω την μέρα

που θα στεγνώσει ο ιδρώτας μας,

και οι πόροι μας κλείσουν.

τα χέρια θα 'χουν μείνει μονάχα να χαϊδεύουν

και να χαϊδεύονται. Καντλντ σε διαφορετικη σειρα

θα έχουμε πια πάψει την νύχτα

να ακονίζουμε τα νύχια και τα δόντια μας

και να τα δοκιμάζουμε

ο ένας πάνω στον άλλο.

θα γίνουμε μια μέρα
εμείς τα καρφιά στα καθίσματά τους
θα χουν πάψει πια να μας σπρώχνουν από τις σκάλες,
με ολοκαίνουριες και ολόισιες
σπονδυλικές στήλες
θα ξαναπερπατήσουμε
περήφανοι, στα δυο μας πόδια
οι παλιές διαφημίσεις θα επαληθεύονται σαν προφητείες,
εγώ θα σου φωνάζω «όχι πια δάκρυα»
κι εσύ θα γελάς.

ΦΟΒΑΜΑΙ ΤΗΝ ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ ΓΟΥΛΦ ΠΙΟ ΠΟΛΥ ΑΠΟ ΟΛΟΥΣ ΣΑΣ

Η Μάρθα τα δάκρυα,
τα έκανε παγάκια
και τα έβαζε στο ποτό
του Τζορτζ,
εγώ σε αγκαλιάζω,
κι αυτά τρέχουν πάνω στην πλάτη
και τον πήχη σου.
αυτά έπρεπε να τα μαζεύεις

για να έχεις
καβάτζα λίγο από εμένα
για όταν θα φύγω.
εσύ δεν κλεις αρκετά,
αφήνεις μόνο το πιγούνι σου να τρέμει,
με ρωτάς γιατί τα σκουπίζω συνέχεια,
γιατί καίνε, τι γιατί, εσύ δεν κλεις για να ξέρεις,
εγώ κλαίω τόσο καμιά φορά,
και αναρωτιέμαι πως στο διάολο
μπορεί να είναι κάποιος τόσο θυμωμένος
και να μπορεί μόνο να κλαίει
το θλιβερό του κλάμα.
όταν έφυγα,
συνέχισα να κλαίω μέχρι την στάση,
και σκούπιζα την μύτη μου με το μανίκι,
συνέχιζα να κλαίω και ίσως πια δεν θυμόμουν
γιατί τόσο κλάμα
και στην στάση, στέκεται απέναντι
μια Φιλιππινέζα
και κοιτάω το κεφάλι της
που είναι τσακισμένο στο κούτελο

και αντί για δάκρυα εκείνη έχει αίμα,
και κοιτάω το μάτι της
που δεν το κρύβει με φθηνά γυαλιά,
που είναι μωβ και κλειστό
και εκείνη
χαμογελάει.

ΗΜΟΥΝ ΠΑΝΤΑ Ο ΧΕΣΤΗΣ

Φοβάμαι πως όταν σε βρω
δεν θα έχω τίποτα να σου πω.
δεν είχα ποτέ τα λόγια,
έχω μόνο τις λέξεις
κι αυτές δεν τις αρθρώνω καν καλά.
προσπάθησε να με κόψεις από αυτές,
και θα κοπείς εσύ,
τόσο εύκολα που ούτε θα προλάβουμε
το γεια.
φοβάμαι, κι όταν παραδέχομαι
πόσο πολύ φοβάμαι,
νιώθω το πιο αρχοντικό λιοντάρι στην αρένα.
κι όταν καταφέρω να βρυχιθώ,

σύεται ο κόσμος, όλοι πέφτουν

και μένω μόνος.

κι όταν κλείσω το στόμα

και κρύψω τα δόντια,

τότε σ'όλους φαίνομαι

ξανά το κουτάβι που υπήρξα

ΌΧΙ ΤΟ ΚΟΡΟΙΔΟ

και έρχονται

και παίζουν,

και χαϊδεύουν την πλάτη μου,

και ανοίγουν το στόμα μου,

και φτύνουν μέσα,

κι αυτό που φοβάμαι περισσότερο

είναι η μέρα που θα βρυχιθώ ξανά

και θα τους βρω έναν έναν,

όλους αυτούς που πίστεψαν

πως αυτό δεν ήταν ανταλλαγή

αλλά εκμετάλλευση,

και θα ξεσκίσω τις κοιλιές τους,

μήπως βρω κάτι

που να αξίζει να ζήσει δίπλα μου,
γιατί όταν είπα πως φοβάμαι,
έγινε αυτό που φοβόσασταν όλοι
από την αρχή.

Η ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ ΜΟΥ ΝΥΧΤΕΡΙΝΗ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ

Έκανα μαλακία
που γέλασα,
όταν έκλεισες το παράθυρο,
και μου 'πες πως έτσι μπαίνει η Μόρα.
η μαλακία ήταν που πρώτα
δεν σε πίστεψα,
κι έπειτα, που ξέχασα
ότι αν δεν μπει απ' το παράθυρο,
σίγουρα θα μπει όταν σ' ακούσει να γελάς
πριν κοιμηθείς,
παρόλο που τα σκέφτηκα όλα,
ξέχασα και
έκλεισα τα μάτια μου.
κι όταν βρέθηκα να ξυπνάω

με στεγνό στόμα

μες την νύχτα,

την είδα να στέκεται για πρώτη φορά,

όχι πάνω στο στήθος,

αλλά στα πόδια μου,

σαν πιστή μου σκύλα.

και μπορώ να ορκιστώ

πως άφησε το στήθος μου

ελεύθερο

για να ακουμπάει στα πλευρά σου,

και τα χέρια μου

όχι κοκαλωμένα,

για να μην σταματήσουν

να χαϊδεύουν το πρόσωπο σου.

και τα άφησε

γιατί μπορεί να θέλει να σκέφτομαι

πως με λυπήθηκε

ή να έμαθε

το τίμημα πλέον

του να με χωρίσεις από κάτι δικό μου.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η

Στο τελευταίο σου γράμμα, ζήτησες να μην περιμένω.

ορκίζομαι πως αν ήσουν εσύ που μου έγραφες στ' αλήθεια, θα μου έλεγες να περιμένω λίγο ακόμα. Και θα το ζήταγες, γιατί θα ήξερες πόσα λίγα ακόμα έχω περιμένει και περιμένει ασάλευτος, και πως πάντα στο τέλος τους, εγώ ακόμα χαμογελάω. Δεν γίνεται να πιστέψω πως έγραφες εσύ και ζήταγες, να φύγω, να βγω έξω έτσι απλά, να βρω την ευθεία και να την περπατήσω. αν βγω έξω τώρα, σίγουρα θα έρθουν για μένα. Κι αν έρθουν, κι όποτε έρχονται, με διαλύουν σε χίλια κομμάτια, που ταξιδεύουν με τα μόρια της σκόνης. Κι όποτε έρχονται σημαίνει πάντα ότι δεν έχεις έρθει εσύ. Εσύ γιατί δεν έρχεσαι; Ξέρω πάντα γιατί δεν έρχεσαι. Γιατί με κοιτάς καμιά φορά μες τα μάτια, και ξέρω ακριβώς. Ξέρω ότι με κοιτάς και καμιά φορά μπορεί να κλαις, και έχεις κλάψει. Και καμιά φορά μ' αγαπάς, όχι τόσο, ποτέ τόσο όσο θέλεις ή θέλω. Αλλά ξέρω ακριβώς, ξέρω σίγουρα, ότι πολλές φορές, τις περισσότερες φορές, απλά θέλεις να φωνάξεις. Κι όχι να φωνάξεις σε μένα, απλά να φωνάξεις. να φωνάξεις έξω από το σπίτι μας, στον δρόμο που ζει όλη μέρα. Εσύ να κάθεται και να φωνάξεις για μήνες, να κάθεται εκεί και να φωνάξεις για χρόνια. Κι όλοι, ή εντάξει, μάλλον πολλοί θα θέλαμε να φωνάζουμε για χρόνια. Αλλά ίσως όχι τόσο να φωνάζουμε ο ένας στον άλλο, όπως κάνουμε τώρα. Σκέφτομαι πως ίσως αυτή η κραυγή, ή τουλάχιστον η δική μου κραυγή, να ήταν εσωτερική. Όχι αυτός ο βόμβος που κάνουμε όλοι τώρα, αλλά μια κραυγή, απλά για εμάς. Μια κραυγή, σαν αυτές που λένε ότι κάνουν οι μανάδες όταν πεθαίνουν τα παιδιά τους. Μια από αυτές, που όσοι έχουν ακούσει, λένε πως σε στοιχειώνουν για πάντα, και θες να μη θυμάσαι, αλλά ό,τι θες να μην θυμάσαι, το θυμάσαι πάντα πιο καθαρά από οτιδήποτε άλλο στο τέλος.

ΛΙΓΟ ΠΡΙΝ

πολυλογώ όμως πάλι. Ξέρω πως το έχω και δεν το αντέχεις, αλλά αν μια φορά, αν μια μοναδική φορά άκουγες μια πολυλογία μου, έναν μονόλογο, αν είχες ακούσει μπορεί να μην με κοιτούσες τώρα με αυτά τα θυμωμένα μάτια. Απλά όταν σε κοιτώ και έχεις αυτά τα μάτια και έχεις και αυτή την απαίσια κραυγή να αναβλύζει ασυνείδητα από τους πόρους σου, είναι σαν να πιάνεις το στομάχι μου, με τα γυμνά σου χέρια και να

το σφίγγεις, ενώ εγώ σπαράζω. Και τώρα, τώρα ξέρεις, τι είμαστε εμείς οι δύο; Είμαστε δύο αναφιλητά που μείνανε κολλημένα στον λαιμό. Είμαστε σαν κόκκαλα που έγιναν θρύψαλα και αιωρούνται γύρω από τον ιστό γιατί δεν ξανακολλάνε. Είμαστε δύο άνθρωποι τώρα, είμαι εγώ που σπαράζω, κομμένος στα δύο στην μέση του δρόμου. Και είσαι κι εσύ απέναντι, εσύ που κραυγάζεις με το κεφάλι σου πίσω, μια κραυγή που δεν ακούγεται καν.

κι είμαστε μόνοι απέναντι στον πόνο, απέναντι στα χέρια και τις κραυγές, μόνοι μας φωνάζουμε και κλαίμε και ουρλιάζουμε σαν τα σκυλιά.

Και το φεγγάρι! Κοίτα το φεγγάρι εάν είσαι κάπου κοντά του, καμιά φορά αυτό με κάνει να ξεχνάω για λίγο, να ξεχνάω τον πόνο. Και το ξέρω πως ίσως οι πανσέληνοι, κλεισμένοι σε διαμερίσματα που κοιτάνε το τρένο από ψηλά να μην μετράνε καν για φεγγάρια, αλλά πιστεύω πως ίσως, αν μόνο μια φορά, έστω μια στιγμή, βρεθούμε μαζί κάτω από τον ανοιχτό ουρανό και δούμε το φεγγάρι, αυτό σημαίνει πως ποτέ πια δεν θα μπορούμε να είμαστε ξένοι.

ΤΗΝ ΤΕΛΙΚΗ

Δεν ξέρω πως μπορεί κανείς να δίνει συμβουλές, απλά σου γράφω αυτό για να μην ξεχνάς, για να θυμηθείς. Μην ξεχνάς να αφήνεις καμιά φορά τα χέρια σου να πέσουν ελεύθερα και να χαϊδέψουν. Μην ξεχνάς να αφήνεις τα χέρια σου ελεύθερα γιατί αλλιώς θα σπάσουν. Και τι πρέπει να κάνει κανείς με ένα κομμένο χέρι; Όχι το κομμένο άκρο, όχι το ίδιο το χέρι, αλλά αυτός που έχει πια μόνο ένα χέρι. Τώρα τι κάνει; Πως αγκαλιάζεις με ένα κομμένο χέρι; Πως θάβεις το πρόσωπο στις παλάμες με ένα κομμένο χέρι; Πως χαϊδεύεις την κοιλιά σου όταν χορταίνεις με ένα μόνο χέρι; Πως συνεχίζεις από δω και πέρα; Πως προχωράς όταν τα μέλη σου σε εγκαταλείπουν; Πως προχωράς ας πούμε, με ένα πόδι; Και τελικά, πως μπόρεσες να συνεχίσεις με την λειψή σου καρδιά;

όπως συνεχίσαμε όλοι. Έτσι συνεχίζεις. Το κόβεις όλο μια ευθεία, κι όπου βγεις, θα 'χεις μόνο να λες ότι τα κατάφερες. Θέλω όμως να μου πεις, μόνο αυτό γράψε μου στην απάντησή σου, χωρίς χαιρετισμούς ή υστερόγραφα. Πες μου σε ποιον θα έχεις να λες ότι βγήκες από την Κόλαση ζωντανός. Κι αν έχεις κάποιον να τα πεις και δεν είμαι εγώ, σε παρακαλώ να κάψεις όλα τα γράμματά μου, κι αυτό μαζί, και να ξεχάσεις διαπαντός την ύπαρξη και διεύθυνσή μου. Προς το παρόν εγώ, κι ας μην υπήρξα ποτέ μου σίγουρος, ούτε καν για το που ήμουν χθες το βράδυ, είμαι σίγουρος πως τώρα περπατάω μόνος. Όχι πως περίμενα να μείνεις. Εσύ έσπασες τα μισά και εγώ δεν έχω χώρο, ή χρόνο, ή μυαλό γι' άλλους νεκρούς στην πλάτη. Σου είπα πως δεν σε εγκαταλείπω, αλλά εσύ ακόμη κραύγαζες στο κενό.

ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ

δεν ξέρω πόσο θα περπατήσω ακόμη. Το πήρα ευθεία, όπως κάνουν όλοι, κι αν φτάσω κάπου τελικά, αν περάσω από δω και ξεφύγω ζωντανός, εγώ ξέρω πως δεν θα έχω σε κανέναν να το πω. Κι αν φτάσω κάπου και δεν είσαι κι εσύ μαζί, η έξοδος, το ταξίδι και ο προορισμός θα έχουν όλα χάσει την αξία τους. Μην τολμήσεις αν μου γράψεις να μου πεις, πως μόνος μου ταξίδευα τόσο καιρό. Δεν θα μου φτάσουν οι φορές που θα σε βλέπω να σου λέω πόσο πεζός είσαι, και πόσα δεν κατάλαβες. Σου είχα πει. Σου το είχα πει, για να μην γίνει αυτό. Αν έστω μια μοναδική φορά είχες ανοίξει τα αυτιά σου, δεν θα σου έγραφα τώρα. Δεν είμαι όμως χαζός. Το ξέρω πως η φαντασία μου, είναι πια μόνο η φαντασία μου. Ξέρω ότι αν δεν μείνεις, αν δεν έρθεις, αν δεν συνεχίσεις, δεν είναι δική μου δουλειά τελικά. Σου γράφω όμως, άλλη μια φορά. Δεν ξέρω ποια είναι, εδώ έχω χάσει πια τις μέρες μου, κάποιες φορές ξεχνάω και τ' όνομά μου. Φοβάμαι όμως, πως ίσως να μην έχουμε πολύ ακόμα. Αν συνεχίσω να σφίγγω τα δόντια έτσι κομμένος στα δύο, δε θα ξανασηκώσω ποτέ κεφάλι. Αν συνεχίσεις να φωνάζεις έτσι, χωρίς σταματημό, σε λίγο δε θα 'χεις πια φωνή να βγάλεις. Δεν ξέρω πόσο θα περπατήσω ακόμη. Όποτε κάτι πάει ευθεία, έρχεται πάντα μια απότομη στροφή χωρίς σημάνσεις και βρίσκεσαι να πέφτεις, με ταχύτητα, από κάποιον γκρεμό. Το μόνο που ξέρω, είναι ότι χρειάζομαι το χέρι σου. Χρειάζεται, τώρα πιο πολύ από ποτέ, να απλώσεις το χέρι σου, να απλώσω το δικό μου. Σε παρακαλώ μόνο, μια τελευταία φορά, θα είναι η τελευταία φορά που σου γράφω. Στο υπόσχομαι αυτό. Να είσαι μαζί μου, να είσαι δίπλα μου μόνο αυτή τη φορά γιατί ίσως τώρα, που είμαι μόνο

ένα κεφάλι γεμάτο φωνές, ένα στόμα γεμάτο δόντια, ένας άνθρωπος σπασμένος και κομμένος στα δύο, στη μέση του δρόμου,

Να είναι όντως η τελευταία.

ΕΞΟΡΙΣΤΟΙ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΛΕΩΦΟΡΟ

Στον Ν.

Η φωνή μιας άγνωστης κάνει το ηχείο του μετρό να τρίζει, και μεταμορφώνεται για λίγο στο ουρλιαχτό κάποιου απειλητικού πλάσματος, χίλια έτη φωτός μακριά μας. Ελπίζω, όταν επισκέπτεσαι άλλους κόσμους στα όνειρά σου, να μην μιλάνε οι άλλοι έτσι, για σένα. Ελπίζω, να μην είναι τυφλοί κι εκεί, όπως εδώ, ούτε μίζεροι ή απελπισμένοι, ούτε άρρωστοι ή άσωτοι και να μπορούν να δουν, έστω το σώμα σου, έστω το σχήμα του κάτω από τα ρούχα. Το σώμα σου εξηγεί σε μια δική του γλώσσα από τρέμουλα, σπασμένα αγγεία, μυρωδιές, γεύσεις, και υφές στις διαφορετικές πτυχές του, τη σημασία του να μην παραιτείται κανείς και πόσο μάλλον τώρα, εγώ.

η μυρωδιά του θυμίζει τις πορτοκαλιές που ανθίζουν δίπλα σε κάποιο κωλόστενο που περνάς σχεδόν τρέχοντας μην σε καταπιεί η μυρωδιά του κάτουρου που μπερδεύεται με αυτή της χλωρίνης, η υφή του θυμίζει ένα στρογγυλεμένο κομμάτι βαμβάκι που έκοβε η μαμά σου και γέμιζε μπεντατίν για να κλείσει τις πληγές σου. Κι όλες οι πληγές μας θα είχαν κλείσει αν τις είχαμε φροντίσει, όπως μας έδειχναν, και όλοι θα τις είχανε φροντίσει, αν είχαν κι αυτοί εσένα. Με αυτό το σώμα, που κανείς του προσδίδει μεταφυσικές ικανότητες για να μην χάσει την λογική, να ακουμπάει πάνω, και να διαχέεται γύρω από το δικό μου, θυμήθηκα για πρώτη φορά πόσο νέος είμαι ακόμα, πόσο νέος είσαι ακόμα, και μαζί και όλα τα πράγματα που όλοι οι νέοι, ζωντανοί, οι όχι πλέον νεκροί και πεταμένοι στην άκρη, θέλουν να πουν, να κάνουν και να ζήσουν. Αυτό το σώμα γίνεται για μένα όλα αυτά για τα οποία οι ζωντανοί διαλέγουν να μιλήσουν, αντί να κοιμηθούν, αυτά που διαλέγουν να μοιραστούν αντί να ξανασκάψουν κάπου βαθιά και να παριστάνουν πως ξέχασαν. Όλα αυτά για τα οποία ξυπνάνε πια και ανυπομονούν.

Μεταφραστικός σχολιασμός

Η βιογραφία της συγγραφέα

Η Αλεξάνδρα Επίθετη γεννήθηκε στην Βουλγαρία το 1996, μεγάλωσε στην Χαλκίδα και τα τελευταία 10 χρόνια έχει εγκατασταθεί στην Αθήνα. Είναι ποιήτρια ενώ ασχολείται επίσης ενεργά με την αυτοέκδοση, το spoken word poetry αλλά και το video poetry⁷. Η ίδια, είναι ένα από τα πρώτα μέλη της ομάδας Bad Poetry Social Club. (Η ποίηση της Επίθετης αποδεικνύει ότι η γενιά Z δεν είναι “dead inside, 2021)

Η ομάδα Bad Poetry Social Club

Η Α. Επίθετη ήδη από το 2016 είχε ξεκινήσει μαζί με τον φίλο της και συνεργάτη Π.Ι.Ε.Β κάποιες προφορικές παρουσιάσεις ποίησης, ή όπως τα ονομάζουν ‘open mics’ ποίησης σε ένα μαγαζί στην Αθήνα. Αυτές οι παρουσιάσεις διοργανώνονταν ανά τρεις μήνες. Με την πάροδο του χρόνου δημιουργήθηκε μια ομάδα ατόμων ενδιαφερόμενων για αυτό το νέο ρεύμα που είχε πρωτοεμφανιστεί στην Ελλάδα. Θα μπορούσαμε λοιπόν, να πούμε πως ξεκίνησε η δημιουργία μιας κοινότητας απαρτιζόμενης από νέους καλλιτέχνες, οι οποίοι μοιράζονται τις ίδιες ιδέες αισθητικά αλλά και κειμενοκεντρικά. Η ανάγκη της σύνδεσης τους αλλά και της συνεργασίας έδωσε την ευκαιρία για την πρώτη συνάντησή τους σε ένα μαγαζί της Αθήνας. Ήταν η πρώτη συνάντηση της τότε εκκολλαπτόμενης ομάδας Bad Poetry Social Club. Κοινός στόχος της ομάδας ήταν η ανατροπή της ιδέας της σύγχρονης ποίησης. Οι ίδιοι ήθελαν να της δώσουν μια προσέγγιση μακριά από την πεπατημένη, τον συντηρητισμό, τον καθωσπρεπισμό και τα όρια που της είχαν δοθεί μέχρι τώρα.

⁷ Το video poetry (βίντεο ποίηση) είναι μια καλλιτεχνική μορφή που συνδυάζει την ποίηση με οπτικά μέσα, όπως βίντεο, εικόνες και ήχο. Σε αυτό το είδος, οι στίχοι της ποίησης παρουσιάζονται μέσω μιας οπτικοακουστικής εμπειρίας, συχνά χρησιμοποιώντας κινηματογραφικές τεχνικές, μουσική και αφηρημένα εικαστικά στοιχεία για να ενισχύσουν το νόημα και τη συναισθηματική απήχηση του ποιήματος. Πρόκειται για έναν συγχρονισμό της γραπτής λέξης και της οπτικής αφήγησης, δημιουργώντας έναν νέο τρόπο έκφρασης.

Θεωρώντας λοιπόν πως εάν κάτι δεν μεταβάλλεται είναι νεκρό, θέλησαν να αναστήσουν την ποίηση φέρνοντάς την στα μέτρα της νέας γενιάς. Πως θα γινόταν αυτό;

Πρώτο βήμα είναι η μεταφορά της από το χαρτί στην ψηφιοποίηση. Ηχογραφήματα και βίντεο με ποιητικά κείμενα θα ήταν πλέον διαθέσιμα σε ψηφιακές πλατφόρμες όπως το youtube και το spotify. Φαίνεται έτσι ξεκάθαρα πως μια γενιά που έχει μπει στην εποχή της ψηφιακής πραγματικότητας, των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και της καθημερινής χρήσης των κινητών αναζητά έναν τρόπο ποιητικής έκφρασης σε μια τέτοια μορφή. Η μεταφορά αυτή δεν είναι μόνο μια καινοτομία δημιουργικής σκέψης αλλά και αναγκαιότητα, αναζήτηση μιας οδούς που λίγοι είχαν τολμήσει στην Ελλάδα. Γίνεται κατανοητό ότι για αυτούς η συγγραφή θα πρέπει να ακολουθεί την επικαιρότητα και την εξέλιξη και όχι ο καλλιτέχνης να πασχίζει να συμβιβάσει το γραπτό του σε ένα βαθιά οριοθετημένο συγγραφικό status quo. Η ζωντανή προφορική παρουσίαση ενός ποιητικού κειμένου από την άλλη ήταν μια διαφορετική πρόκληση.

Η επιθυμία τους για το spoken word poetry είχε ήδη προκύψει από τις επιρροές του εξωτερικού, αλλά δεν ήταν μόνο αυτό. Συμβαδίζοντας με τις ιδέες της ποίησης ως ένας ζωντανός οργανισμός, μια προσωπική έκφραση αλλά και τρόπος επικοινωνίας ανακαλύπτουν πως η αμεσότητα της παράστασης ταιριάζει στον στόχο τους που δεν είναι άλλος από την αποτύπωση της αλήθειας με ωμό και καθημερινό τρόπο. (Οι Bad Poetry Social Club μιλάνε για το «τώρα» τους. Ένα απόγευμα στη Βικτώρια με τους Π.Ι.Ε.Β, ΕΠΙΘΕΤΗ, Fâné, MFS 27 Απριλίου 2023)

Οι παραστάσεις και το κοινό

Οι ζωντανές παραστάσεις της ομάδας μπορούν να διαχωριστούν σε δύο διαφορετικούς τύπους. Ο πρώτος παραπέμπει περισσότερο στην μορφή της συναυλίας αφού και οι χώροι που έχουν επιλεγεί είναι προορισμένοι για τέτοιου είδους δράσεις. Ο δεύτερος μοιάζει περισσότερο με μια θεατρική παράσταση καθώς οι παρουσιάσεις είναι σκηνοθετημένες και έχουν σκηνογραφικά στοιχεία.

Το κοινό αποτελεί μεγάλος μέρος του spoken word καθώς είναι ενδιαφέρουσα η εξέταση της συμμετοχής του από τις πρώτες παραστάσεις μέχρι σήμερα. Σε αδρές

γραμμές μπορούμε να πούμε πως από τις πρώτες κιόλας εμφανίσεις της ομάδας, το μικρό κοινό που τις παρακολούθησε είχε στην πλειοψηφία του μια θετική αντίδραση. Η εξέλιξη του όμως ήρθε με την τριβή και την διάδοση του ρεύματος όταν σιγά σιγά από απλοί θεατές ξεκίνησαν να γίνονται μέτοχοι κατά κάποιον τρόπο στο performance. Τα επιφωνήματα, η αυθόρμητη ταυτόχρονη αφήγηση κομματιών του κειμένου μαζί με τον καλλιτέχνη αλλά και η συζήτηση μετά την παράσταση έδωσαν έναυσμα για μια αμφίδρομη σχέση καλλιτέχνη και θεατή γεμάτη έμπνευση, νέες προτάσεις αλλά και κατάθεση προσωπικών συναισθημάτων. Έτσι παρατηρούμε πως γίνεται ένα ψυχικό μοίρασμα όχι μόνο από την πλευρά του performer αλλά και του ατόμου που τον παρακολουθεί είτε επειδή το ίδιο ταυτίζεται με το περιεχόμενο και την διάθεση της παράστασης, είτε επειδή επηρεάζεται από την ατμόσφαιρα και φαντάζεται τον εαυτό του ως μέρος αυτής της πραγματικότητας που εκτυλίσσεται μπροστά στα μάτια του. Με τον έναν ή τον άλλον τρόπο μπορούμε με σιγουριά να παραδεχτούμε πως η αμεσότητα του προφορικού λόγου και η αναπαράσταση του ποιητικού κειμένου με την βοήθεια της μουσικής και της σκηνογραφίας δημιουργούν έναν ισχυρό δεσμό μεταξύ του καλλιτέχνη και του θεατή, τελείως διαφορετικό από αυτόν του συγγραφέα και του αναγνώστη. Ο δεύτερος διαβάζοντας ένα κείμενο έχει την ευκαιρία να φανταστεί και να εκλάβει το νόημα κυρίως με βάση τις δικές του σκέψεις. Ένας αόρατος ποιητής ο οποίος γράφει τα ποιήματά του με μόνο σκοπό να διαβαστούν. Από την άλλη, στην ζωντανή παράσταση ο ποιητής δεν παρουσιάζει απλώς τα λόγια του αλλά ολόκληρη την ατμόσφαιρα του ποιήματος. Σε αυτό το σημείο είναι ενδιαφέρον να γίνει ένας παραλληλισμός της μετάφρασης και του πρωτοτύπου με την παραπάνω σύγκριση. Θα λέγαμε πως όπως μέσω της live performance ο θεατής έχει την ευκαιρία να εκλάβει το "πίσω κείμενο", την αλήθεια του ποιητή, έτσι και ο μεταφραστής πέρα από τις λέξεις καλείται να δείξει στον αναγνώστη την αλήθεια του πρωτοτύπου και όχι να παραμείνει απλώς στην μεταφορά των λέξεων από την μια γλώσσα στην άλλη.

Φυσικά οι αρνητικές κριτικές είναι αναπόσπαστο κομμάτι οποιασδήποτε τέχνης και δεν θα μπορούσαν να λείπουν κι από αυτή. Η ειρωνεία, ο χλευασμός αλλά και η αποδοκιμασία είναι αντιδράσεις που η Α. Επιθέτη μας εμπιστεύτηκε ότι έχει συναντήσει αρκετές φορές. Η ίδια θεωρεί πως ένα μέρος του κοινού αποτυπώνει ίσως και ορισμένες αδυναμίες της ελληνικής κοινωνίας.

Από την πλευρά του καλλιτέχνη, η Επίθετη παραδέχεται πως το άγχος είναι μεγάλο. Δεν αφορά μόνο τον φόβο για την σωστή πραγματοποίηση της παράστασης, αλλά τον τρόπο της ωμής, άμεσης, προσωπικής έκθεσης του εαυτού της και των συναισθημάτων της. Ένας αναγνώστης θα δει τον συγγραφέα στο οπισθόφυλλο του βιβλίου, αλλά ο θεατής θα βρεθεί πρόσωπο με πρόσωπο μαζί της, θα ακούσει τη χροιά της φωνής της, θα παρακολουθήσει το τρέμουλο στα χέρια της, τις συγκινήσεις τα βλέμματά της. (Οι The Bad Poetry Social Club αφαιρούν τα κλισέ από το concept “ποίηση” 7 Ιανουαρίου 2022) (Οι “σημειώσεις” των Bad Poetry Social Club μετά το πρώτο τους live μετά το viral “ΜΟΥ” 13 Μαΐου 2023)

Η περσόνα που δημιουργεί η Επίθετη

Στο spoken word η Επίθετη δημιουργεί μια περσόνα. Δεν μπορούμε να παραλληλίσουμε τον όρο *περσόνα* με τον θεατρικό όρο *ρόλο*, αυτά τα δύο είναι εντελώς διαφορετικά. Όταν το άτομο υποδύεται έναν ρόλο αποφασίζει να μιμηθεί έναν χαρακτήρα προκαθορισμένο του οποίου τα χαρακτηριστικά είναι εμπεριστατωμένα ήδη από τον συγγραφέα, φυσικά, οποιαδήποτε ταύτιση του ηθοποιού με στοιχεία του ρόλου του έρχεται τυχαία και είτε διευκολύνει ή όχι την διαδικασία αναπαράστασης. Στο θέμα περσόνα από την άλλη πλευρά, το άτομο δεν υποδύεται ένα ρόλο, αλλά τον εαυτό του. Τονίζει ή φανερώνει επιλεκτικά, ορισμένα χαρακτηριστικά του, τα οποία ταιριάζουν με τα θέματα των κειμένων του ή γενικότερα προωθεί την πλευρά του εαυτού του που θέλει να γνωστοποιήσει στο κοινό και ίσως να συνδεθεί με ορισμένες ιδέες, φιλοσοφίες και συναισθήματα. Για την ευκολότερη κατανόηση αυτής της σχέσης δημιουργού- συγγραφέα και περσόνας πρέπει να διαχωρίσουμε την υπόσταση του ατόμου ως απλός άνθρωπος και την υπόστασή του ως καλλιτέχνης. Για παράδειγμα η περσόνα της Επίθετη επηρεασμένη από τα κείμενα της είναι ένα άτομο φοβισμένο, κλεισμένο στον εαυτό του, συχνά θλιμμένο. Αυτά τα στοιχεία μπορεί να ορίζουν τον χαρακτήρα της επί σκηνής αλλά όχι συνολικά της ζωής της. Παρ’ όλα αυτά, όπως και η ίδια, έτσι και η περσόνα της σημειώνει μια εξέλιξη. Σε μια συνάντησή μας, αφηγείται πως η εξέλιξη αυτή είναι θετική. Εξηγεί πως ενώ στα πρώτα της κείμενα και παρουσιάσεις μοιάζει τρομαγμένη, αγχωμένη και αντικοινωνική, με την πάροδο του χρόνου ανοίγεται περισσότερο και δίνει ένα μήνυμα αισιοδοξίας. Αργότερα, επιτρέπει ακόμη και σε άλλους καλλιτέχνες, τους οποίους η ίδια θεωρεί κατάλληλους και συνδέεται ιδεολογικά, να ερμηνεύσουν τα κείμενά της δίνοντας μια νέα υπόσταση

στο έργο. Η γνώση και η μελέτη της καλλιτεχνικής προσωπικότητας που προωθεί ο performer είναι ιδιαίτερα σημαντική για την διαδικασία της μετάφρασης ακόμη κι αν το αγγλικό κείμενο δεν έρθει ποτέ σε open mic. Βοηθά τον μεταφραστή να επιλέξει τις κατάλληλες λέξεις που δεν θα αντιπροσωπεύουν μονάχα την γλωσσολογική αντιστοιχία τους αλλά και την νοηματική. Με άλλα λόγια εάν η περσόνα μας βιώνει πένθος, την λέξη θλίψη, δεν θα την αντιστοιχήσουμε με το sadness αλλά το sorrow έτσι ώστε να γίνει αντιληπτό και από τον ξένο αναγνώστη αν και δεν αναφέρεται με εμφανή τρόπο στο ποίημα. (Επίθετη, 2024)

Οι επιρροές της χιπ χοπ σκηνής και η διαφοροποίησή της από την προφορική ποίηση

Η Α. Επίθετη δηλώνει πως πέρα από τις συγγραφικές της επιρροές, οι οποίες γίνονται ξεκάθαρες από τις αναφορές της σε διηγήματα του Raymond Carver, συνεντεύξεις του Harry Dean- Stanton, το Lucky, ή το Rumours των Fleetwood Mac, είναι βαθιά επηρεασμένη από την ελληνική χιπ χοπ κουλτούρα τρίτης γενιάς. (Η ποίηση της Επίθετης αποδεικνύει ότι η γενιά Z δεν είναι “dead inside, 2021) Αναφερόμαστε στην ελληνική χιπ χοπ σκηνή μεταξύ του 2000 και 2010. Πιο συγκεκριμένα, από νεαρή ηλικία είχε γοητευτεί από διάφορους επιτυχημένους καλλιτέχνες του χώρου όπως ο ΛΕΞ, οι Bong Da City, Ψυχόδραμα και άλλοι. Έτσι επιβεβαιώνεται για ακόμη μια φορά όπως αναφέρθηκε και παραπάνω πως ένα μέρος του spoken word poetry έχει μια δυνατή σύνδεση με την χιπ χοπ κουλτούρα. Άλλος ένας σημαντικός παράγοντας για την τέχνη της ήταν και η άνθιση του φεμινιστικού ραπ, ένα νέο στυλ που συνδυάζει την θεμελιωμένη χιπ χοπ με νέες αυτοσχεδιαστικές τεχνικές στη μουσική, τον στίχο αλλά και την ερμηνεία των κομματιών. Ξαφνικά βλέπουμε πως θέματα της ραπ μουσικής όπως η αστική ζωή, οι κοινωνικές ανισότητες, η βιοποριστική δυσκολία, η φτώχεια, ο επαναστατικός πολιτικός λόγος και πολλά άλλα δεν βρίσκονται μόνο στα χέρια των αντρών. Το στερεότυπο ότι μια γυναίκα είναι καλύτερο να τραγουδάει και όχι να κάνει ραπ καταρρίπτεται. Αυτή η νέα τάξη πραγμάτων έρχεται να ενθαρρύνει την Επίθετη να ανακαλύψει τις δικές τις δυνατότητες με περισσότερη σιγουριά κι αυτοπεποίθηση. (Οι Bad Poetry Social Club μιλάνε για το «τώρα» τους. Ένα απόγευμα στη Βικτώρια με τους Π.Ι.Ε.Β, ΕΠΙΘΕΤΗ, Fâné, MFS 27 Απριλίου 2023)

Η ερώτηση που επέρχεται από το παραπάνω είναι η εξής, γιατί λοιπόν προτίμησε τη φόρμα του spoken word και όχι του ραπ; Η απάντηση που μας δίνει είναι πολύ απλή αλλά σημαντική για να μας βοηθήσει να διαχωρίσουμε τα δύο είδη το ένα από το άλλο, όσο όμοια κι αν μοιάζουν. Η παρουσίαση ενός ραπ κομματιού προκύπτει από την μουσική, ο καλλιτέχνης που ερμηνεύει το κομμάτι, οφείλει να συμφωνεί με τον συγκεκριμένο ρυθμό της μουσικής που το συνοδεύει ενώ επίσης, οι στίχοι πρέπει να έχουν ομοιοκαταληξία. Από την άλλη στο spoken word τα πράγματα δεν είναι έτσι. Αυτό, προκύπτει από την ποίηση, όπως δηλώνει και η ίδια σε συνέντευξή της. Σε μια παρομοίωση με την λογοτεχνία, θα μπορούσαμε να πούμε πως η χιπ χοπ μοιάζει με το σονέτο ενώ η προφορική ποίηση με την πρόζα. Η επιθυμία της για την προφορική παρουσίαση των κειμένων έχει να κάνει με την αμεσότητα που της προσφέρει το συγκεκριμένο είδος για να περάσει το μήνυμά της. (Οι Bad Poetry Social Club μιλάνε για το «τώρα» τους. Ένα απόγευμα στη Βικτώρια με τους Π.Ι.Ε.Β, ΕΠΙΘΕΤΗ, Fâné, MFS 27 Απριλίου 2023) (Επίθετη, 2024)

Το κεντρικό θέμα του έργου

Αρχικά οφείλουμε να εξηγήσουμε ότι η ποιητική συλλογή της Επίθετη αποτελεί αυτοέκδοση ενώ το συγκεκριμένο έντυπο στυλ ονομάζεται zine. Τα zine είναι εκδόσεις κειμένων με εικονογραφήσεις, που θυμίζουν τη μορφή περιοδικού (Μια ποιήτρια που δεν ήθελε να αλλάξει τον κόσμο. Ένας ύμνος στην καταστροφή 27 Μαρτίου 2021) Το έργο διαπραγματεύεται φορτισμένα συναισθηματικά θέματα όπως ο χωρισμός και η απώλεια. Φυσικά όμως πέρα από τα κεντρικά αυτά μπορούμε να αναγνωρίσουμε πως είναι η φωνή μιας γενιάς, της γενιάς των νέων που ζουν στο αστικό, δυστοπικό κλίμα της Ελλάδας. Μια γενιά που παλεύει να επιβιώσει σε δύσκολες συνθήκες εργασίας, χαμηλούς μισθούς, που αντί να υποταχτεί στην νέα τάξη πραγμάτων οργίζεται, μια γενιά που βιώνει έντονα όλα της τα συναισθήματα. Δεν θα μπορούσαμε να το χαρακτηρίσουμε αισιόδοξο έργο στην πλειοψηφία των κειμένων του. *Ο κόσμος θα αυτοκαταστραφεί*, είναι μια από τις πρώτες φράσεις που διαβάζουμε. Ο τίτλος επίσης μας δίνει αρκετά στοιχεία για το περιεχόμενο του. *Μικρή ωδή σε εμάς λίγο πριν το τέλος*. Η συγγραφέας φαίνεται να έχει αποδεχθεί την κατάληξη αυτού του κόσμου ο οποίος βυθίζεται και παρακμάζει σταδιακά και αποφασίζει να βάλει στο μικροσκόπιο και να μιλήσει για μας, αλλά τί σημαίνει αυτό το *μας*; Πρώτα από όλα η ίδια η συγγραφέας, η ερωτική της σχέση, η μητέρα της, οι φίλοι, η Αθήνα και τέλος

εμείς, εμείς οι άνθρωποι. Το έργο της αν και διακατέχεται από πολύ σουρεαλιστικές εικόνες παρουσιάζει μια κοινωνία πέρα για πέρα αληθινή. Φαίνεται να ακροβατεί σε έναν κόσμο που μοιάζει με τον πραγματικό, σαν ένα όνειρο. Η Επίθετη αποτυπώνει μια έκφανση της πραγματικότητας με μια δόση ποιητικής σκέψης και φαντασίας. Η ίδια παρατηρεί τον κόσμο και τον περιγράφει με τρόπο συναισθηματικό παραδεχόμενη ίσως περισσότερα από όσα θα μας έλεγε μια απλή αντικειμενική παράθεση γεγονότων ή εικόνων. Αξίζει όμως να αναγνωρίσουμε ότι το τέλος του διακατέχεται από μια αισιόδοξη νότα όσο αφορά τα θέματα της φιλίας ή της συντροφικότητας. (Μια ποιήτρια που δεν ήθελε να αλλάξει τον κόσμο. Ένας ύμνος στην καταστροφή 27 Μαρτίου 2021)

Η γλώσσα του έργου

Ο λόγος της είναι απλός, καθημερινός αλλά και περιγραφικός, με αρκετά επίθετα που μας δίνουν πολλές εικόνες που αφορούν όλες τις αισθήσεις. Η δομή κατά την οποία γράφονται τόσο τα διηγήματα όσο και τα ποιήματα εξυπηρετούν αισθητικούς και νοηματικούς σκοπούς. Μακροπερίοδος λόγος χωρίς τελείες, ελάχιστες προτάσεις ξεκινούν με κεφαλαίο το πρώτο γράμμα, ενώ σε ορισμένα σημεία οι λέξεις δεν διαχωρίζονται από κενά αλλά είναι γραμμένες κολλητά η μία με την άλλη. Η επαναστατικότητα και η απομάκρυνση από το κλασσικό τρόπο γραφής δεν θα μπορούσαν να λείπουν ούτε από την εμφάνιση των κειμένων. Αυτά μοιάζει να συνομιλούν το ένα με το άλλο, οι τίτλοι συνεχίζουν στην επόμενη σελίδα ενώ σπάνια υπάρχουν υποδείξεις για το πως πρέπει να διαβαστεί κάτι με την καθοδήγηση από τα σημεία στίξης. Η Επίθετη προσφέρει στο κοινό της μια διαδικασία εξερεύνησης και πειραματισμού ανάγνωσης της ποίησης με διαφορετικούς τρόπους. Μια δομή που θα συμβουλευάμε φυσικά να διατηρηθεί και στο μετάφρασμα καθώς αποτελεί κομμάτι του νοήματος αλλά και του είδους ποίησης που διαβάσει ο αναγνώστης. (Μια ποιήτρια που δεν ήθελε να αλλάξει τον κόσμο. Ένας ύμνος στην καταστροφή 27 Μαρτίου 2021)

Η συζήτηση με την συγγραφέα σχετικά με την διαδικασία της μετάφρασης

Η τελική συζήτηση με την Επίθετη ήρθε αποκλειστικά για την διαχείριση της μετάφρασης. Η ίδια εκμυστηρεύεται πως δεν νιώθει την άνεση να γράψει στα αγγλικά

ενώ είναι πολύ πρόθυμη να ανακαλύψει την μετάλλαξη που θα λάβουν τα κείμενά της αναγνωρίζοντας πως είναι μια δημιουργική διαδικασία, μια συνέχιση θα λέγαμε του ποιήματος φέρνοντάς το σε ένα διαφορετικό επίπεδο. Με αυτή την επιβεβαίωση ελευθερίας ξεκίνησε και η μετάφραση. Στόχος όπως προαναφέραμε δεν είναι η επιφανειακή αποτύπωση των λέξεων και φράσεων στην αγγλική γλώσσα αλλά η επίτευξη της νοηματικής ισοδυναμίας. Είναι δεδομένο ότι ορισμένα ελληνικά στοιχεία θα πρέπει να προσαρμοστούν στην αγγλική καθημερινότητα, διατηρώντας την ίδια αίσθηση. Βασική όμως τοποθέτησή μας στην παρούσα εργασία είναι η διατήρηση της επαναστατικής μορφής και η προσπάθεια παρουσίασης της ελληνικής πραγματικότητας, όπως τη βιώνει ένα νεαρό κορίτσι, στον ξένο αναγνώστη αλλά και η επίτευξη της συναισθηματικής σύνδεσής του ως μέλος αυτής της κοινωνίας. Έτσι αποφασίσαμε πως ο αγγλόφωνος αναγνώστης πρέπει να βιώνει το κείμενο σαν Έλληνας ακόμα κι αν δεν μιλά την γλώσσα ή δεν ζει στην Ελλάδα. (Επίθετη, 2024)

Έχοντας διευκρινίσει το παραπάνω μπορούμε να αναλύσουμε την επιλογή της αντίστροφης μετάφρασης. Η απόφαση αυτής, δηλαδή η μετάφραση από την μητρική μας, τα ελληνικά, στα αγγλικά ήταν ένα σημαντικό θέμα συζήτησης. Είναι αυτονόητο πως ένας ικανός μεταφραστής του οποίου η πρώτη γλώσσα είναι η αγγλική θα έφερνε ένα πολύ καλό αποτέλεσμα δεδομένου ότι η ποικιλία του λεξιλογίου αλλά και η γενικότερη άνεση διαχείρισης της γλώσσας έρχονται με έμφυτο τρόπο. Στην προκειμένη περίπτωση όμως είναι ίσως πιο ωφέλιμο το μετάφρασμα να συνταχθεί αντιστρόφως εφόσον ο στόχος μας είναι η συνειδητή αλλά και η ασυνείδητη αναπόφευκτη ελληνική χροιά στον αγγλικό λόγο. Φυσικά, κατά την διαδικασία αυτής της προσαρμογής από την γλώσσα πηγή στην γλώσσα στόχο συναντάμε μεταφραστικά προβλήματα.

Τα μεταφραστικά προβλήματα

Η Nord (Nord, 2014: 154) ορίζει πως τα μεταφραστικά προβλήματα δεν πρέπει να ταυτίζονται με τις μεταφραστικές δυσκολίες αφού αυτές σχετίζονται με την υποκειμενική στάση του μεταφραστή σε σχέση με τις γλωσσικές του ικανότητες αλλά και άλλους παράγοντες. Τα πρώτα από την άλλη, είναι αντικειμενικά ή όπως αλλιώς τα ορίζει διυποκειμενικά. Έτσι ταξινομούνται σε τέσσερις κατηγορίες. Αυτές

έχουν ως εξής: τα πραγματολογικά, τα πολιτισμικά, τα γλωσσικά και τα ιδιάζοντα μεταφραστικά προβλήματα.

Πραγματολογικά μεταφραστικά προβλήματα

Στην πρώτη κατηγορία συναντάμε τα πραγματολογικά προβλήματα τα οποία προκύπτουν από τις διαφορές των περιστάσεων του κειμένου-πηγή και του κειμένου στόχος. Σε αυτή την περίπτωση πρέπει να αναγνωρίσουμε τους εξωκειμενικούς παράγοντες που επηρεάζουν την διαδικασία της μετάφρασης. (Nord, 2014: 148) Στο παρόν μετάφρασμα λαμβάνουμε υπόψη ότι η συγγραφέας παρουσιάζει την αστική ζωή στην Αθήνα, την ελληνική πρωτεύουσα, ενώ παράλληλα σατιρίζει την ελληνική κοινωνία, τις συνήθειες και τις αδυναμίες της.

Η Επίθετη αναφέρει συχνά την Αθήνα στα κείμενά της. Παρουσιάζει μια πόλη απρόσωπη, της οποίας οι κάτοικοι αδιαφορούν ο ένας για τον άλλον, σκληρή, την πόλη της καταπίεσης από την οποία κανείς δεν μπορεί να γλιτώσει, πόσο μάλλον η ίδια. Βλέπουμε λοιπόν μια ιδιαίτερη σχέση της συγγραφέα με την Αθήνα, μια σχέση αγάπης- μίσους κατά την οποία η Επίθετη θέλει να απομακρυνθεί από αυτήν αλλά δεν μπορεί ταυτοχρόνως να αποχωριστεί το μέρος στο οποίο έχει ζήσει τις πιο έντονες στιγμές της, δημιούργησε σημαντικούς δεσμούς, γέλασε ή έκλαψε. Την βλέπουμε έτσι συχνά στα κείμενά της να ακροβατεί μεταξύ της οργής και της βαθιάς συναισθηματικής στοργής που έχει για την Αθήνα. Η ίδια έχει σχολιάσει πως αυτού του είδους η σχέση μπορεί να συγκριθεί με αυτήν που έχουν τα παιδιά με τους γονείς τους. Είναι σημαντικό ως μεταφραστές να αναγνωρίσουμε αυτή την παράξενη σχέση και να προσπαθήσουμε να την κάνουμε αντιληπτή και στους ξένους αναγνώστες. Έτσι, ήρθε η πρόταση στα αγγλικά το Athens να προσωποποιηθεί και να συνοδευτεί από την αντωνυμία she. Η Αθήνα λοιπόν αποκτά θηλυκό γένος και στα αγγλικά. Με αυτόν τον τρόπο ο αγγλόφωνος αναγνώστης θα μπορεί να αναγνωρίσει πως η συγγραφέας ταυτίζεται με την Αθήνα, έχει γίνει πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της, ενώ τα γεγονότα που ζει εκεί όχι απλώς έχουν χαραχτεί μέσα της αλλά και την αντιπροσωπεύουν πλάθοντας έτσι τον χαρακτήρα της. Ο αγγλόφωνος αναγνώστης λοιπόν, μέσω αυτής της προσωποποίησης μπορεί να δει την ελληνική πραγματικότητα της πρωτεύουσας καθρευνιζόμενη στην ψυχολογία της συγγραφέα. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να πραγματοποιηθεί η γεφύρωση του διαφορετικού περιβάλλοντος αλλά και η

συναισθηματική ταύτιση του ξενόγλωσσου με μια πόλη στην οποία δεν έχει ζήσει ποτέ. Είναι φανερό ότι η περσόνα της Επίθετη καθρεφτίζεται στην Αθήνα και το αντίστροφο. («Μια ποιήτρια που δεν ήθελε να αλλάξει τον κόσμο. Ένας ύμνος στην καταστροφή 27 Μαρτίου 2021)

Ένα ακόμη πρόβλημα που αντιμετωπίσαμε ίδιας φύσης αφορά την μετάφραση του ακρωνυμίου ΔΕΗ. Κατόπιν έρευνας ανακαλύψαμε πως ο επίσημος όρος για το ακρωνύμιο αυτό στα αγγλικά αποδίδεται ως PPC δηλαδή, Public Power Corporation. Εδώ όμως βρεθήκαμε σε ένα μεγάλο δίλημμα, εάν αφήσουμε απλώς το ακρωνύμιο χωρίς εξήγηση είναι πολύ πιθανό το αγγλόφωνο κοινό να μην καταλάβει περι τίνος πρόκειται, εάν όμως από την άλλη συμπεριλάβουμε όλο το όνομα χάνεται η ισοδυναμία με το πρωτότυπο. Πως χάνουμε αυτή την ισοδυναμία; Η απάντηση στο συγκεκριμένο ερώτημα εμπεριέχει την πραγματικότητα της ελληνικής κοινωνίας όπως ακριβώς και στην προηγούμενη περίπτωση. Η ΔΕΗ (Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού) είναι η μεγαλύτερη εταιρεία παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα, σπάνια κάποιος θα αναφερθεί σε αυτή με ολόκληρο το όνομα της επιχείρησης, ενώ κατά καιρούς η ελληνική κοινωνία παρατηρεί την έντονη σάτιρα, τις διαμαρτυρίες και την αγανάκτηση μεγάλης μερίδας των πολιτών σχετικά με την άνοδο της τιμής του ηλεκτρικού ρεύματος. Έχοντας αυτό ως δεδομένο μπορούμε να παραδεχτούμε πως η λέξη ΔΕΗ για τους Έλληνες δεν αντιπροσωπεύει μόνο ένα όνομα αλλά κατέχει και ένα συναισθηματικό φορτίο. Άλλωστε και στο κείμενο η ίδια η συγγραφέας το συνδέει ακριβώς με αυτή την έννοια αφού προηγείται το σχόλιο «θα πληρώσω τα κέρατά μου στην ΔΕΗ». Η λύση που δίνουμε στην προκειμένη περίπτωση είναι η διευκρίνιση με την προσθήκη της φράσης to the electricity bill of PPC, έτσι διατηρούμε και το ακρωνύμιο αλλά διευκρινίζουμε κιόλας τι αντιπροσωπεύει.

Πολιτισμικά μεταφραστικά προβλήματα

Η Nord (Nord, 2014: 149) αναφέρει: «Κάθε πολιτισμός έχει τις δικές του νόρμες, συνήθειες και συμβάσεις» από τις οποίες και προκύπτουν τα πολιτισμικά προβλήματα. Οι διαφορές ανάμεσα στην κουλτούρα των λαών, στα έθιμα ή τους άτυπους νόμους διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό. Η ίδια τονίζει επίσης πως η διαφορά ανάμεσα στα πραγματολογικά με τα πολιτιστικά προβλήματα έρχεται στο γεγονός ότι τα τελευταία

«εξαρτώνται από τους συγκεκριμένους πολιτισμούς ή τις πολιτισμικές ομάδες που εμπλέκονται στη μεταφραστική διαδικασία» (Nord, 2014).

Ένα από τα πιο σημαντικά πολιτισμικά προβλήματα ήταν η λέξη μόρα. Στην ελληνική κουλτούρα όταν κάποιος αναφέρει την μόρα συνήθως μιλά για την υπνική παράλυση. Η λέξη όμως από μόνη της δεν αντιπροσωπεύει μονάχα αυτό το φαινόμενο αλλά αποτελεί στοιχείο πολιτισμού. Αντιπροσωπεύει τους μύθους γύρω από το θέμα της υπνικής παράλυσης και τις τρομακτικές ιστορίες που μοιράζονται ακόμα και τα παιδιά στο σχολείο. Δεν θα μπορούσαμε λοιπόν, να μεταφέρουμε την λέξη αυτή με τον όρο *sleep paralysis* γιατί έτσι χάνουμε όλο το πολιτισμικό κομμάτι παραθέτοντας απλώς και μόνο τον κλινικό όρο. Μια πρόταση αντιστοιχίας θα ήταν το *demon Mora*, που αφενός δηλώνει την προέλευση του λαϊκού όρου (ο φόβος για τον δαίμονα ονόματι Μόρα) αφετέρου επεξηγείται η σύνδεση της υπνικής παράλυσης με παραφυσικούς μύθους *telling me that this is how the demon Mora comes and paralyzes me in my sleep*. (Μια ποιήτρια που δεν ήθελε να αλλάξει τον κόσμο. Ένας ύμνος στην καταστροφή 27 Μαρτίου 2021)

Ένα ακόμη πρόβλημα που προέκυψε στην συγκεκριμένη κατηγορία είναι η λέξη Δεκαπενταύγουστος. Μια μεγάλη ελληνική γιορτή η οποία είναι άμεσα ταυτισμένη με τις διακοπές του καλοκαιριού, την ορθόδοξη εκκλησία, τα πανηγύρια, την επαρχία. Επιλέγουμε να μην την αντικαταστήσουμε με μια αντίστοιχη γιορτή, παραδείγματος χάρη την 4^η Ιουλίου που γιορτάζεται στην Αμερική αλλά να διατηρήσουμε την ήδη υπάρχουσα ημερομηνία προσθέτοντας τη φράση *festive mood*. Η επιλογή της λέξης *festive* δεν είναι τυχαία, εκτός της μετάφρασής της, εορταστική, παραπέμπει στην λέξη *festivals* η οποία συνδέεται με την ελληνική πανηγύρι. Έτσι ο ξένος αναγνώστης καταλαβαίνει πως πρόκειται για κάποια γιορτή ενώ το κείμενο στην συνέχεια από μόνο του εξηγεί τι συνηθίζουν οι Έλληνες να κάνουν στις δεκαπέντε του Αυγούστου.

Μία ακόμη περίπτωση πολιτισμικού προβλήματος αποτέλεσε η λέξη κορόιδο. Στο πρωτότυπο η Επίθετη κάνει έναν παραλληλισμό της έννοιας κορόιδο με το παιδικό παιχνίδι. Στην αγγλική μετάφραση βλέπουμε πως η λέξη κορόιδο μπορεί να αποδοθεί ως *fool*, *sucker*, *dupe* αλλά δεν είναι καμία από αυτές τις αποδόσεις ίδια με το όνομα από το αντίστοιχο παιχνίδι. Το τελευταίο στα αγγλικά ονομάζεται *monkey in the middle*. Έτσι αφενός, παρόλο που ο ξένος αναγνώστης μπορεί να καταλάβει την ταύτιση του συγκεκριμένου παιχνιδιού, αφού το ίδιο πράγματι υπάρχει και είναι

γνωστό και σε αυτό το κοινό, με την αποτύπωση της ψυχολογικής κατάστασης της συγγραφέα στο συγκεκριμένο ποίημα, αφετέρου δεν μπορεί όμως να καταλάβει την άμεση σύνδεση της κοινής λέξης και κατ' επέκταση το λογοτεχνικό τέχνασμα που χρησιμοποιεί εδώ η Επίθετη.

Γλωσσικά μεταφραστικά προβλήματα

Η τρίτη κατηγορία αφορά τα γλωσσικά προβλήματα που προκύπτουν από τις διαφορετικές δομές της γλώσσας με βάση την σύνταξη, το λεξιλόγιο ή την γραμματική.(Nord, 2014: 150) Ένα ενδιαφέρον παράδειγμα αποτελεί η λέξη στάση. Η συγγραφέας φυσικά, εννοεί την στάση λεωφορείου, αλλά όπως είναι σύνηθες στα ελληνικά, στον καθημερινό λόγο και στον προφορικό τείνουμε να αφαιρούμε λέξεις τις οποίες θεωρούμε αυτονόητες. Παραδείγματος χάρη, σπάνια κάποιος θα πει θα σε περιμένω στην στάση λεωφορείου, αφού το δεύτερο θεωρείται δεδομένο. Στα αγγλικά όμως εάν αφαιρέσουμε το bus δεν θα έχουμε το ίδιο νόημα. Διατηρώντας το όμως, χάνεται η δόση της αμεσότητας και του καθημερινού λόγου, κάτι πολύ σημαντικό για την σωστή νοηματική απόδοση του έργου.

Παρόμοιο προβληματισμό αντιμετωπίζουμε με τη φράση ανοιχτός ουρανός. Εδώ βλέπουμε μια αναγκαία αλλαγή προκειμένου να εκφράσουμε το ίδιο νόημα και στην γλώσσα στόχο. Ο ανοιχτός ουρανός, δηλαδή ο ουρανός χωρίς σύννεφα, δεν μπορεί να μεταφραστεί open sky στα αγγλικά, αφού θα έχει την κυριολεκτική σημασία, όπως θα λέγαμε ανοιχτή πόρτα, open door. Εδώ ο ουρανός φυσικά δεν μπορεί να ανοίξει, ούτε να κλείσει, ενώ βρίσκουμε ένα ελληνικό συνώνυμο, το καθαρός το οποίο στα αγγλικά μεταφράζεται ως clear sky και ταιριάζει απόλυτα.

Δυσκολία αντιμετωπίσαμε ακόμη, στην φράση Έκανα μαλακία. Στα αγγλικά συντακτικά δεν είναι δόκιμο να πει κανείς I have done bullshit, δηλαδή να μεταφράσουμε κατά λέξη. Έτσι την αντικαθιστούμε με τη φράση I fucked up που αν και δεν περιέχει τη μετάφραση των συγκεκριμένων λέξεων, δίνει την ίδια ένταση και το ίδιο νόημα. Και τα δύο αποτελούν υβριστικό λόγο με την σημασία του «τα έκανα θάλασσα».

Στο τελευταίο παράδειγμα αυτής της κατηγορίας θα συναντήσουμε μια ευχάριστη αναλογία η οποία αποτυπώνει μια συμφωνία μεταξύ των δύο γλώσσων, στην ελληνική φράση πόσα λίγα ακόμα. Έχουμε μια φράση που ουσιαστικοποιείται και μάλιστα μπαίνει και στον πληθυντικό αριθμό, λίγο ακόμα, τα λίγα ακόμα και συνοδεύεται με το επίθετο πόσα. Στα αγγλικά θα πρέπει να αποδοθεί με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, how many bits longer, αφού δεν υπάρχει κάποιο πρόβλημα αντιστοιχίας με την αγγλική σύνταξη και γραμματική.

Ιδιάζοντα μεταφραστικά προβλήματα

Τα ιδιάζοντα μεταφραστικά προβλήματα είναι η τελευταία κατηγορία. Αυτά συνδέονται άμεσα με το εκάστοτε κείμενο-πηγή και μπορεί να παίρνουν την μορφή διάφορων σχημάτων λόγου, νεολογισμών ή λογοπαίγνια. (Nord, 2014: 152) Στο δικό μας κείμενο θα συναντήσουμε τη λέξη κωλόστενο. Στα αγγλικά δεν γίνεται να δώσουμε μια σύνθετη λέξη και για αυτό θα βάλουμε την μετάφραση για το στενό, δηλαδή ένας μικρός δρόμος, alley και θα προσθέσουμε την λέξη fucking μπροστά. Ένα άλλο παράδειγμα είναι το ξαναξυπνάω, χαρακτηριστικό της ελεύθερης γραφής της Επίθετη που δεν διστάζει να χρησιμοποιήσει έναν όρο προφορικό που στα επίσημα γραπτά δεν θα ήταν εύκολα αποδεκτός. Επί της ουσίας η σωστή γραμματικά εκδοχή θα ήταν ξυπνάω ξανά, όμως για λόγους αμεσότητας και την χροιά της καθημερινής γλώσσας βλέπουμε την χρήση μιας λέξης με τους δύο όρους ενωμένους. Στα αγγλικά όμως προβληματιζόμαστε καθώς, ακόμη και στον προφορικό λόγο δεν βλέπουμε αυτή την τάση και για αυτό το μεταφέρουμε ως waking up again χάνοντας την σύνδεση με το ελληνικό κείμενο. Συνεχίζοντας στην ίδια κατηγορία μπορούμε να διακρίνουμε την λέξη ξεκόλλα. Η ερμηνεία της εδώ απομακρύνεται από την κυριολεκτική της σημασία και έρχεται να συναντήσει την ελληνική αργκό, δεν σημαίνει δηλαδή αποκόλληση αλλά παίρνει την έννοια του «σταμάτα, δες μια κατάσταση με διαφορετική οπτική γωνία, προχώρα παρακάτω». Στα αγγλικά αποφασίσαμε να την αποδώσουμε ως shut up, μια επίσης επιτακτική λέξη που θα μπορούσε ίσως να συνδεθεί με ένα υποσυνείδητο and listen.

Επίλογος

Συμπεραίνουμε έτσι, πως η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει διττό στόχο. Πρώτος είναι η εκπόνηση της μετάφρασης ενός λογοτεχνικού κειμένου, με τις δυσκολίες που διέπονται αυτής. Δεύτερος είναι ο σχολιασμός ενός ιδιαίτερα ενδιαφέροντος καλλιτεχνικού ρεύματος που κάνει τα πρώτα του βήματα στον ελλαδικό χώρο. Μέσω αυτής της εργασίας δεν εξετάζεται μόνο η διαδικασία της μετάφρασης αυτή καθ' αυτή αλλά και η σύνδεσή της με πιθανόν επερχόμενες διαδικασίες που περιλαμβάνουν το προφορικό στοιχείο αλλά και τη συνθήκη της επιτέλεσης.

Φυσικά οφείλουμε την παραδοχή πως ο μεταφραστής χρειάζεται να γνωρίζει άριστα τις δύο γλώσσες, στην περίπτωση μας συγκεκριμένα που η γλώσσα-στόχος δεν αποτελεί την μητρική. Πέραν αυτού είναι αναγκαίο να γίνει μια λογοτεχνική ανάλυση του πρωτοτύπου αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις να λάβει ο ίδιος ο μεταφραστής τον ρόλο του συγγραφέα μεταλλάσσοντας με δημιουργικό τρόπο ορισμένα σημεία του κειμένου.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Αλεξάνδρα Επίθετη. (2024). Συνέντευξη στην Π. Μητσιάδη.

Nord, C. (2014). *Η μετάφραση ως στοχευμένη δραστηριότητα: Εισαγωγή στις λειτουργικές προσεγγίσεις* (Σ. Π. Γραμμενίδης & Δ. Δ. Λάμπρου, Μεταφρ.). Αθήνα: Διάυλος.

Πετροπούλου, Ε. (2019). *L'intégration du slam (poésie) en classe de FLE en tant que support pédagogique et socioculturel en vue de l'acquisition d'une compétence orale et interculturelle* [Διπλωματική εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών].

Ξενόγλωσση

Williams, D., & Stover, M. (2019). Front and center: Hip-hop and spoken word poetry in academic libraries. *Portal: Libraries and the Academy*, 19(2), 215–221.

Bagwell, L. (2021). Write, speak, listen: Spoken word poetry as discussion. *The Social Studies*, 112(6), 271–280. <https://doi.org/10.1080/00377996.2021.1918616>

Desai, S. R., & Marsh, T. (2005). Weaving multiple dialects in the classroom discourse: Poetry and spoken word as a critical teaching tool. *Taboo*, 73–85.

Slyomovics, S. (2014). Algerian women's Buqalah poetry: Oral literature, cultural politics, and anti-colonial resistance. *Journal of Arabic Literature*, 45(2), 145–168.

Weinstein, S. (2010). A unified poet alliance: The personal and social outcomes of youth spoken word poetry programming. *International Journal of Education & the Arts*, 11(2). <http://www.ijea.org/>

Ιστογραφία

Ελληνική

Κλάδης, Α. (2019, 8 Φεβρουαρίου). Το Poetry Slam είναι χτύπημα στην ποίηση της ναφθαλίνης. *Athinorama*. Ανακτήθηκε από https://www.athinorama.gr/texnes/2533284/to_poetry_slam_einai_xtupima_stin_poiisi_tis_nafthalinis/

Κράβαρη, Β. (2023, 13 Μαΐου). Οι σημειώσεις των Bad Poetry Social Club μετά το πρώτο τους live μετά το viral “ΜΟΥ” [Συνέντευξη]. *Provocateur*. Ανακτήθηκε από <https://www.provocateur.gr/prisma/synentefxeis/27574/oi-shmeiowseis-twn-bad-poetry-social-club-gia-to-prwto-toys-live-meta-to-viral-moy/>

Κράβαρη, Β. (2022, 7 Ιανουαρίου). Οι The Bad Poetry Social Club αφαιρούν τα κλισέ από το concept “ποίηση”. *Provocateur*. Ανακτήθηκε από <https://www.provocateur.gr/out-about/23510/oi-the-bad-poetry-social-club-afairoynta-klise-apo-to-concept-poihsh/>

Γκρέκος, Γ. (2021, 27 Μαρτίου). Μια ποιήτρια που δεν ήθελε να αλλάξει τον κόσμο. Ένας ύμνος στην καταστροφή [Βιβλιοκριτική]. *Criticism*. Ανακτήθηκε από <https://criticism.gr/mia-poiitria-pou-den-ithele-na-allaxei-ton-kosmo-enas-umnos-stin-katastrofi/>

Παπαδημητρίου, Μ. (2017, 28 Νοεμβρίου). Η ποίηση ως περφόρμανς [Συνέντευξη]. *Poeticanet*. Ανακτήθηκε από https://www.poeticanet.gr/poisi-performans-a-1740.html?category_id=96

Καλογερά, Μ. (2021). Η ποίηση της Επίθετης αποδεικνύει ότι η γενιά Z δεν είναι “dead inside” [Συνέντευξη]. *Ampa, Lifo*. Ανακτήθηκε από <https://ampa.lifo.gr/femart/i-poiisi-tis-epithetis-apodeiknyei-oti-i-genia-z-den-einai-dead-inside/>

Ροροπούλου, Ρ. (2018, 5 Μαΐου). Τι είναι η ποίηση “spoken word”; *Freeminds*. Ανακτήθηκε από <https://www.freeminds.gr/spoken-word/>

Ξενόγλωσση

DeMarco, N. (2023, April 18). The evolution of spoken word poetry. *Book Riot*. Ανακτήθηκε από <https://bookriot.com/evolution-of-spoken-word-poetry/>

Ηλεκτρονικά λεξικά

Glosbe ανακτήθηκε από: <https://glosbe.com/>

Word Reference ανακτήθηκε από: <https://www.wordreference.com/>